

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наше слово

Місячник Союзу українців Румунії. XXXIII рік видання. № 362-363, серпень-вересень, 2024

*І ружому навчаєтесь,
Щ свого не цураєтесь...*

М. Шевчик

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Микола Корнищан,
Михайло Михайлюк, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: nas.holos@uur.ro

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redacția:

**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România**

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати й редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *Тарас Шевченко і Буковина (III)
(міжвоєнний період)*
- ❖ *Митрополит Андрей Шептицький
та українські письменники
– Василь Стефаник –*
- ❖ *Маловідомі в Румунії
сторінки української фольклористики (14)*
- ❖ *Спочатку була пісня... (Народні пісні
села Бистрий Марамороського повіту)*
- ❖ *Київське видання наукових праць
професора Івана Ребошапки*
- ❖ *Прометей Срібної Землі*
- ❖ *Україністика Бухарестського університету –
одна із складових румунської філології (CII)*
- ❖ *На допомогу вчителю:
Вивчення індивідуального стилю письменника
на уроках української мови
(на матеріалі мовотворчості Люко Дашвар)*
- ❖ *Література під час війни II
– напрямки і ставки –*
- ❖ *Весела божевільня I (Уривок з новели)*
- ❖ *Я розмовляла з Путіним (Політична вистава)*
- ❖ *Блуки
(Уривок з роману «Дикий рай»)*
- ❖ *Барабери (Уривок з повісті)*
- ❖ *Касандра (Уривок з новели)*
- ❖ *Духовні джерела.
Діяння святих апостолів*

9 вересня стартував новий навчальний рік, сповнений емоцій та надій для учнів, батьків і вчителів. Звук шкільного дзвоника приніс радість нового початку. У цей день кожен школяр впевнено крокує назустріч новим знанням і новому досвіду, які визначатимуть його майбутнє.

Для вас, учнів, які вивчають українську мову, цей шлях має особливе значення, оскільки знання, які ви здобуваєте, та культура, яку ви вивчаєте, наближають вас до нашого коріння та багатой спадщини, яку ми поділяємо.

І в цьому навчальному році Союз українців Румунії буде поруч із вами, із такою ж турботою, завзятістю та відданістю справі виховання молодого покоління. Ми прагнемо забезпечити вас усіма необхідними умовами для досягнення успіху та бажаних цілей, тому, як і дотепер, СУР підтримуватиме вас конкретними діями, які допоможуть вам розпочати новий навчальний рік з ентузіазмом та безтурботністю.

Усім дітям, які вперше переступили шкільний поріг і вивчатимуть українську мову або навчатимуться українською мовою в усіх повітах та школах, де викладається українська мова, СУР подарував повністю укомплектовані рюкзаки. У селах і містечках, у всіх куточках країни ми дбаємо про те, щоб кожен із вас мав гарний старт і всі ресурси, необхідні для успіху. Ці рюкзаки – символ нашої турботи та поваги до вас.

Ми знаємо, наскільки важливим є рівний доступ до освіти, і те, що для багатьох з вас дорога до школи може бути довгою та виснажливою. Саме тому Союз українців Румунії продовжує забезпечувати безкоштовний проїзд у мікроавтобусах Союзу для учнів із більш віддалених населених пунктів, які вчать в українськомовних школах чи ліцеях. Ми хочемо зробити освіту доступною для всіх, незалежно від відстані чи труднощів.

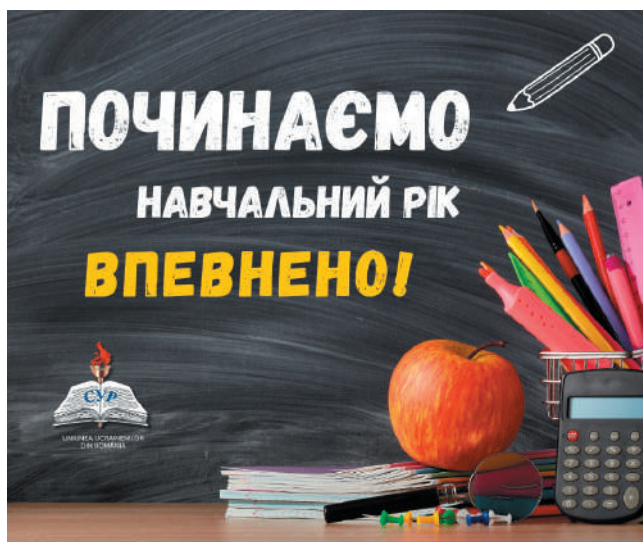
СУР готовий підтримати й тих, хто наважується йти далі та хоче поступити у вищий навчальний заклад, але не має достатніх фінансових ресурсів. Ми пропонуємо безкоштовне проживання в наших приміщеннях, щоб полегшити ваш тягар, готові оплатити оренду для тих, хто не може покрити ці витрати. Ба більше, ми готові надати вам можливість працевлаштування у Союзі, допомагаючи побудувати більш безпечне та краще майбутнє.

Навчання не обмежується лише шкільною партою, тому Союз продовжить надавати стипендії та премії за видатні результати у шкільних та позашкільних олімпіадах і конкурсах. Ми віримо у вас, у ваші таланти й цілеспрямованість, і готові підтримати вас на шляху до досконалості. Освіта – це ключ до майбутнього,

і ми дбаємо про те, щоб ви могли йти вперед, відкривати усі двері, які зустрічатимете на своєму життєвому шляху, та досягати нових вершин.

Дорогі учні, бажаємо вам сміливо та впевнено розпочати новий навчальний рік! Ви – наше майбутнє, ви продовжуватимете справу попередніх поколінь, збагачуючи спадщину нашої української культури та мови. Союз українців Румунії пишається тим, що був поруч із вами на кожному кроці, і запевняє, що залишиться таким же надійним другом, готовим підтримати вас у будь-яких випробуваннях.

Дорогі батьки, ми знаємо, що успіх кожного учня – це ваш успіх. Ми стоїмо поруч із вами й поважаємо вас за все, що ви робите для забезпечення найкращих умов для ваших дітей. Кожне ваше зусилля, кожен день, який ви проводите з ними, є важливим внеском

у їхню освіту. СУР підтримує не лише учнів, а й їхні родини, адже освіта – це наша спільна місія. Разом ми можемо відкрити нові шляхи для майбутнього наших дітей!

Дорогі вчителі, ви є провідниками, які терпляче і мудро формують майбутнє покоління. Своєю повсякденною працею ви передаєте знання, формуєте характери та надихаєте учнів на розкриття їхнього повного потенціалу. Ваша місія є дуже важливою, а Союз українців Румунії вдячний вам за всі зусилля та пристрасть, з якими ви підтримуєте україномовну освіту.

Бажаємо всім вам успішного навчального року, щоб кожен день наближав вас до ваших мрій та цілей. Нехай у вас вистачить сил, витримки та сміливості виходити за межі своїх можливостей, а ми, Союз українців Румунії, завжди будемо поруч із вами, підтримуючи вас на кожному кроці.

**Щастя вам, дорогі учні, батьки та вчителі,
у новому навчальному році!**

Володимир АНТОФІЙЧУК

ТАРАС ШЕВЧЕНКО І БУКОВИНА (III) (міжвоєнний період)

Із початком 1930-х років буковинське шевченкознавство все більше набуває ознак науково-популярного та публіцистичного. Як свідчать численні дописи та прилюдні виступи, Тарас Шевченко у свідомості буковинців поставав як поет-пророк, національний геній, український Мойсей, великий Борець, що всього себе віддав справі визволення рідного народу і «своїми світлими думками, своїми грізними кличами збудив український народ з довгого поганого сну» (*В роковини смерті Пророка. Український народ. 1933. Ч. 2. С. 3*). Тому скрізь, «де тільки живуть українці, всюди святкують пам'ять українського національного поета, незабутнього Тараса Шевченка. Святкували його наші діди, наші батьки, святкували й святкуємо ми, святкуватиме і наше потомство. Хто, як може, віддає пошану пам'яті великого генія українського народу, пророка чоловіколюбства й визволення українського народу» (*Тарас Шевченко. Час. 1935. 10 березня. С. 1*).

Велике свято в наддністрянському селі Хрещатик 25 березня 1935 р. – яскравий приклад того, як поминали Тараса Шевченка на Буковині в міжвоєнний період. Переповнена зала «Народного Дому», прикрашена погруддям поета, зібрала цілі родини місцевих і довколишніх селян, священників, урядовців і вчителів. Про значення творчості Тараса Шевченка та його релігійність розповіли шкільний директор Володимир Корниляк і священник Еммануїл Горгіца. Завершилося свято театральною виставою, яка наворотила на думку, що важко в світі жити тому народові, що занедбує освіту. Як наголошувалося в орації Володимира Корниляка, віддаючи глибоку пошану пам'яті Тараса Шевченка, шануємо самих себе як народ; а коли культурні народи світу віддають пошану великому українському поетові, то поважають українців як націю (*Див.: Вука. Свято Тараса Шевченка у Хрещатику. Час. 1935. 4 квітня. С. 3*). Ця ж провідна думка розгорнулася в іншій інформації того ж таки числа газети «Час», де повідомлялося про «урочисту жалібну академію» з нагоди 74-ї річниці смерті Тараса Шевченка. 10 березня 1935 р. її влаштували в болгарській столиці місцеві українські організації. Дійство відкрилося панахидою, під час якої отець-болгарин виголосив проповідь, що мала

виразне символічне спрямування: «Шевченко не вмер, а тільки розстався з тілом, аби там, на висотах, вільніше працювати для України, вливаючи свою святу ідею в душі тих, котрі продовжують на землі його роботу» (*Свято батька Тараса Шевченка в Софії–Болгарії. Час. 1935. 4 квітня. С. 4*). «Урочиста жалібна академія» продовжилася 24 березня. Залу, де вона відбувалася, декорували бюстом поета, жовто-блакитним прапором і лавровим вінком. Під час дійства звучав гімн «Ще не вмерла Україна...», «Заповіт», кобзарська пісня «На могилу Шевченка» і т. ін.

За багатьма статтями періодичних видань, Шевченківські свята стали традиційними в Україні та світі. Але, свідомі своєї великої майбутності, українці повинні подбати про те, щоби ті свята не стали звичайною церемонією, а дали могутній поштовх для втілення в життя ідеалів поета. Щороку скрізь широко поминають Тараса Шевченка, бо «смерть Пророка стала воскресінням його народу. Народ перейнявся думками Поета і збудив у собі віру, що визволиться з чужої неволі. Слова Пророка стали вірою народу, бо віра Пророка у визволення України була така велика, що огорнула весь український народ: «Встане Україна / І розвіє тьму неволі, / Світ правди засвітить, / І помоляться на волі / Невольничі діти!..» (*В роковини смерті Пророка. Український народ. 1933. Ч. 2. С. 4*). Найважливіше в цих дописах – оптимістичне відчуття прийдешнього, що вселяло глибоку віру в прихід того часу, коли «весь український народ стане одностайно, односердно до боротьби і пом'яне в своїй вольній сім'ї Тараса як першого і найбільшого в довгім ряду борців, що зложили і зложать ще всі свої труди, всю свою працю і своє життя на жертвеннику України» (*Там само*).

Автори та промовці своїми статтями й виступами прагнули актуалізувати факти з біографії поета та рядки з його віршів. Зазвичай ішлося про важке сирітське дитинство поета, який народився і виріс у бідній родині, сповна пізнавши жахиття кріпосницької системи. Але саме в тій убогій кріпацькій хатині почав формуватися людинолюбний світогляд хлопчини, надзвичайно вразливого до свого й чужого горя. Дух козацької минувшини звертав його ясний зір до тих

часів, коли було «добре жити» в Україні (поема «Іван Підкова») й водночас будив протест проти того, що над «дітьми козацькими поганці панують» (поема «Тарасова ніч»).

На власній недолі кріпака й рядового солдата Тарас Шевченко, як ніхто інший, відчув кривди рідного народу й перейнявся безмежною любов'ю до нього і всієї закованої в тяжкі кайдани України. Каторжна солдатська муштра підірвала здоров'я поета, але не зламала його волелюбного духу, не вбила безмежної любові до знедоленої України. Саме тому із глибин його чутливої душі зринули рядки: «Я

так її, я так люблю / Мою Україну убогу, / Що проклену святого Бога, / За неї душу погублю!» (вірш «Сон» («Гори мої високі...»)). І та любов поета була дієвою і жертвовною. Бо не пішов він дорогою своїх земляків-пристосуванців, що стали на службу до чужинців і працювали задля їхньої користі. Він працював лише на рідній ниві та на благо свого народу.

Публікації буковинської періодики підтверджують аргументованість фактів і суджень про складні періоди життя Тараса Шевченка. Зокрема йдеться про те, що за заклики поновити давню славу і волю України поетові довелося «самому зазнати особистої неволі». Але власними стражданнями він не переймався, натомість переживав, щоби волю «окраденої» України не приспали «лукаві», «злії люди», тобто свої пани-перекинчики та московитські урядовці (Див.: Тарас Шевченко. Час. 1935. 10 березня. С. 1).

Роздуми буковинських авторів про діяльність Тараса Шевченка та визвольний запал його поезії мали відчутний вплив на широку громадськість, спонукаючи її до пошуку методів втілення в життя заповітів великого поета-пророка. Як розмірковувалося в редакційній статті газети «Час» від 10 березня 1935 р., не кожному судилося бути генієм слова чи стати героєм, але кожен зі смертних може додати власну краплину зусиль до спільної справи. А з «мільйонів краплин створиться море, велике море, яке своєю силою затопить всякого ворога й супротивника нашої правди на землі».

Крізь призму Шевченкової творчості буковинці міжвоєнний період активно тлумачили проблеми

Портрети Тараса Шевченка, що були опубліковані в чернівецьких газетах:

Час. 1935. 10 березня. С. 1.

Хліборобська Правда. 1936. 8 березня. С. 1.

історії України та політичної долі її народу. Часто в їхній пам'яті зринав «Заповіт» («Як умру, то поховайте...») й озивався пекучим соромом за те, що на той час ще не можна було пом'янути поета «в сем'ї великій, в сем'ї вольній новій». А Україна все ще «обідрана сиротою / Понад Дніпром плаче; / Тяжко-важко сиротині, / А ніхто не бачить...» (вірш «До Основ'яненка»). Тому так гнівно й дошкульно запитується в редакційній статті газети «Хліборобська Правда» від 8 березня 1936 р.: «Коли ж виконаємо ми нарешті той заповіт? Невже ж і ми, як його (Т. Шевченка. – В. А.) сучасники, будемо щороку його тільки «вітати, гратися, хвалити», будемо «божитись та клястись, брататись, сестритись з ним», будемо ним тільки чванитися? Будемо чванитися, що земля наша велика й багата, що нас є 40 або й більше мільйонів?». Стрімкий потік дошкульних запитань обривається влучно наведеними рядками із послання Тараса Шевченка «І мертвим, і живим...», що апелюють до сумління, честі й громадянського обов'язку всіх українців: «Чого ж ви чванитеся, ви! / Сини сердешної України! / Що добре ходите в ярмі, / Ще лучче, як батьки ходили. Не чваньтесь...».

Тема гідного пошанування пам'яті Тараса Шевченка набуває ще гострішого значення і звучання, коли автор цитованої вище статті заявляє: «Ніхто в світі того не може зрозуміти, щоб над сорокамільйонним народом, над дітьми козацькими могли б ще й тепер панувати поганці» (В Шевченкові роковини. Хліборобська Правда. 1936. 8 березня. С. 1.).

(Продовження на 6 с.)

ТАРАС ШЕВЧЕНКО І БУКОВИНА (III) (міжвоєнний період)

(Продовження з 5 с.)

Свідомий надзвичайної важливості поточного політичного моменту, неназваний проникливий натхненник українських патріотів ставить перед своїми сучасниками надскладне, але, на його переконання, посилене завдання: ми «повинні зробити геть усе, щоб здобути Україні волю, щоб на Україні запанувала правда» (*Там само*). По суті цей заклик своєю головною ідеєю перегукується із насущною політичною метою, опублікованою двома роками раніше в одній із газетних передовиць: «Шевченко боровся проти наших ворогів – москалів; сьогодні український нарід не меншого має ворога, котрим є большевизм, з рук которого треба видерти за всяку ціну самостійну Україну» (*Тарас Шевченко. Голос Буковини. 1934. 18 березня. С. 1*).

Утім ідея Української незалежної держави, що органічно випливала із творчості Тараса Шевченка (згадаймо, приміром, його афоризм: «В своїй хаті своя й правда, / І сила, і воля»), послідовно розвивалася в багатьох публікаціях буковинських газет «Час», «Хліборобська Правда», «Самостійність», журналу «Самостійна Думка» та ін. Так, автор одного з дописів своє бачення політичної перспективи України аргументує рядками Шевченкового вірша «Стоїть в селі Суботові...». На його думку, поет-пророк твердо вірив, що та «церков-домовина», в якій Богдан Хмельницький молився, щоб «москаль добром і лихом з козаком ділився», розвалиться, «і з-під неї / Встане Україна. / І розвіє тьму неволі, / Світ правди засвітить, / І помоляться на волі / Невольничі діти». Тобто для того, щоби Україна стала самостійною державою, їй треба розірвати будь-який політичний союз із Московщиною. Адже поет-пророк «всяку злуку України з Московщиною вважав найбільшою недолею, найбільшим нещастям України, джерелом її фізичного і морального занепаду, уважав карою Божою». Тому він «визнавав тільки повну державно-політичну самостійність України» (*В Шевченкові роковини. Хліборобська Правда. 1936. 8 березня. С. 1*). І це єдино правильний шлях до великої мети – здобуття Україною цілковитої політичної свободи. Іти до неї треба усім миром, усією громадою, одностайно.

«Лиш Україна могла видати із свого лона Тараса Шевченка... лиш із безгріховної утроби України міг вийти – народитися Тарас Шевченко... лиш Тарас Шевченко міг світові вказати і показати оцю велику

славу України – без золота, без каменю і хитрої мови... а голосну і правдиву, як Господа слово...», – так розпочинав свою промову Володимир Корниляк (псевдонім – Вука) на Шевченківському святі в селі Хрещатик 25 березня 1935 р. Про особу оратора наразі знаємо дуже мало. Директор школи в сусідньому із Хрещатиком селі Звиняч. Автор статей на історико-культурні та літературно-мистецькі теми. В одній із них він розповідав про українців Сучави (Сочави, за його написанням), історію їхнього поселення, високу побутову культуру, намагаючись «потвердити слово Тараса Шевченка про невмирущість української душі і волі...» (*Вука. Українці у Сочаві. Час. 1935. 1 березня. С. 2*).

В іншій своїй статті Володимир Корниляк представляє Юрія Федьковича як послідовника національно-визвольних ідей Шевченкової творчості. Зокрема він підкреслював заслуги славетного буковинця у відстоюванні прав українських дітей навчатися рідною мовою, бо «у науці, у розраді – України доля», високо оцінював написаний ним у 1867 р. «Буквар для господарських діток на Буковині», возвеличував за те, що той попри складні суспільно-політичні реалії «не покидав меча, щоби стягти голову смокови – безпросвітності, як одинокої головної причини нужди й біди українського народу в першій мірі на Буковині» (*Вука. Осип Юрій Федькович. 1834 – 1888. Час. 1934. 22 вересня. С. 2*). Крім того, Володимир Корниляк особливо наголосив на ставленні Юрія Федьковича до творчості Тараса Шевченка рядками його вірша «Осьмий поменник Тарасові Шевченкові на вічну пам'ять» (1866):

Спом'янімо ж, пани-браття,
Святого ми нині!
Не вмерлого, а живого, –
Бо слово не гине.
Форма в форму міняється
Від віка до віка, –
Да без краю і без міри
Жив дух чоловіка.

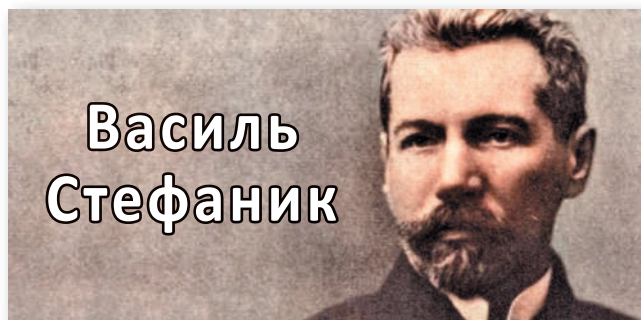
Згаданою вище промовою Володимир Корниляк продовжив тему підневільного становища України в умовах московитської імперії, до якої часто звертався Тарас Шевченко і яку активно висвітлювала буковинська періодика 1930-х рр. Як він зауважив, унаслідок злуки України із Москвою 1654 р. була запроваджена тяжка панщина, яка призвела до занепаду політичного, економічного та культурно-духовного життя українців.

(Далі буде)

Микола ВЕГЕШ

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ
ТА УКРАЇНСЬКІ ПИСЬМЕННИКИ

(Продовження з № 361)

Ще за життя Василя Стефаника справедливо вважали найкращим українським письменником-новелістом. Збірки його новел «Синя книжечка», «Камінний хрест», «Дорога», «Земля» надійно увійшли до золотого фонду української літератури. «Сила Стефаника, – відзначав на сторінках «Історії українського письменства» Сергій Єфремов, – опріч його величезного таланту, лежить у тій сміливості, з якою він уміє дивитись на життя й скидати полуду з очей і іншим людям. Хоч він і замовк останніми часами, але можна думати, що він ще не промовив свого останнього слова...»¹. Визначний український літературознавець цілком аргументовано стверджував, що «дужий талант Стефаника витворив, особливо між закордонними письменниками, цілу школу, що взяла від нього манеру писати мініатюри тими самими короткими штрихами й темними фарбами, переважно з життя галицького селянства»². Саме це правдиве зображення галицьких селян і привернуло увагу до письменника Андрея Шептицького.

Один із найкращих дослідників життя і творчості Василя Стефаника Роман Горак стверджував, що письменник особисто знав митрополита Андрея ще з 1897 року³, коли він, молодий іще священник, провадив місію в Русові. У 1931 р. Стефаник вперше побував у митрополичому палаці, після чого активним

стало листування між ними. Нещодавно з нагоди 150-річчя від дня народження Василя Стефаника видано зібрання творів письменника у 3 томах і 4 книгах, до якого увійшла також його епістолярна спадщина. На сьогодні виявлено 12 листів Василя Стефаника до митрополита Андрея Шептицького (1934–1936 рр.)⁴. Цікавим є лист письменника (від 20 грудня 1901 р.) до одного із своїх друзів К. Гаморака, в якому він висловив своє враження від перших кроків Шептицького на митрополичому престолі: «Довідав'ємся, що Шептицький держиться лояльно оглядом русинів. Першого дня, як приїхав, зголосилася до нього депутація русинів і сказала, що він тепер муситься об'яснити за або проти русинів. Відповів, що він за богословів, а посередньо і світських студентів, попре [тут: підтримає], почавши від Рідігера, а скінчивши у цісаря. Потім приймав народовців-богословів і висказував своє вдоволення за їх солідарність, бо він потребує чесних священників. Приймав і москальофілів, а коли вони зажадали [одне слово нерозбірливо – Федір Погребенник], то відповів, що не надіявся, аби вони ламали своє слово, і відпустив. По сім сказав до себе прийти ректорові, а коли сей не прийшов, він поїхав до намісника і казав відкликати знану відозву сенату. Як намісник не пристав, то Шептицький сказав: «Я замикаю семінарію» і вийшов. Намісник страшно був лютий. Сим уможливив митрополит вступ богословам на інші університети. Хотів дати всім теологам сертифікати і вислати всіх на кошт уряду до Відня. Намісник не дозволив. Щодня о 5 год. сполудня є сталий інформатор, що ходить до нього і об'ясняє його о ході цілої справи. Кацапи встеклі (незадоволені – Авт.) за те, що Шептицький перейшов рішуче на бік народовців...

(Продовження на 8 с.)

¹ Єфремов С. Історія українського письменства. Київ: Femina, 1995. С. 561–562.

² Там само. С. 562.

³ Горак Р. Богдан Лепкий. Біографія. Львів: Видавництво «Апріорі», 2023. С. 334; Див. також: Горак Р. Василь Стефаник. Біографія. До 150-річчя від дня народження Василя Стефаника. Львів: Видавництво «Апріорі», 2020. 368 с; Горак Р. Кров на чорній ріллі: Есе-біографія Василя Стефаника. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 608 с.

⁴ Стефаник В. Зібрання творів у трьох томах у чотирьох книгах. 150-річчю Василя Стефаника присвячується / Редакційна колегія: Степан Хороб (голова) та ін. Том 1. Книга 2. Листи / Редактор у упорядник тому Євген Баран. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. 510 с.; Стефаник В. Листи: 1900–1936. Харків: Фоліо, 2022. 222 с.

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКІ ПИСЬМЕННИКИ

(Продовження з 7 с.)

Цілий ректорат і всі львівські священники є рішуче за молодіжжю. Лишень кацапи риють»⁵.

1934–1936 рр. – надзвичайно складний період в житті Василя Стефаника. Він важко і тривалий час хворів, перебував у скрутному матеріальному становищі. Це яскраво видно з його листів до митрополита. Так, в листі до Андрея Шептицького від 10 грудня 1934 р. В. Стефаник писав: «Дорогий нам всім галичанам і українцям усім владико! Пишу Вам подяку за поміч, яку Ви, ексцеленціє, мені ласкаво учинили. Уже кілька тижнів хорує і на серце, і на якусь грипу, яка щасливо минула і аж тепер можу диктувати цей лист могому наймолодшому синові Юркові. Вам дякувати серед українців не лиш я повинен, але й тисячі людей і сотки інституцій. Рука Ваша була все щедра і отворена. Я вже багато помочі мав від Вас, ексцеленціє, і Ви приймете від мене подяку, як від малого свого обожателя ще від часу, як Ви в моїм Русові пробували на місії... Тепер мій стан такий, що я прошу Вас ще прислати мені 200 золотих, а потім до мая місячно від 50-100 золотих. Тяжко старому і хорому чоловікові встидатися, а я встидаюся перед Вами, ексцеленціє, і перед своїми дітьми, яким мушу диктувати цей лист. І прошу прийняти від мене найсердечніші бажання на святого Андрея і дарувати мені всі гріхи, які я поповнив перед Вами вже давно. Не гнівайтесь, ексцеленціє, і подайте мені руку, яку я Вам хочу стиснути з подякою»⁶.

Невтішна картина вимальовується також в листі від 2 лютого 1935 р.: «Від кількох тижнів я хорував, вже думав покидати цей прегарний світ і тому, ексцеленціє, даруйте, що не прислав подяки за Ваш владичий дар. Аби особисто подякувати, то я не годен поїхати до Львова, хоча хотів би поглянути на найкрасшого владика нашого, якого любив від молодости в цілій його красі, моральній і фізичній. Та не лише моя хвороба не дозволяє мені подивитися на Вас, ексцеленціє, але мій встид за жебрацтво, яке взглядом Вашої високої особи поповнюю. Та маю глибоку надію і вірю, що мій син, якого я тепер дружити буду, віддасть мій довг в Ваші руки, щоби Ви, наш владико, мали що давати нашим інституціям і ще біднішим від мене. Решту я, як дочекаю до вес-

ни, буду старатися платити своєю кореспонденцією і досить слабенькими паперами власного писання.

Тяжко мені на старість і при слабості встидатися, а Ви подаруйте у своїм великім серці мою провину. Остаю з найглибшою любов'ю до Вас, все вдячний. Василь Стефаник»⁷.

А ось останній лист Василя Стефаника до Андрея Шептицького від 16 травня 1936 р.: «Найдорожчий нам усім митрополите! Кілька днів я післав до Вас лист, як все нечемно-напасний, бо прошу о заповогу вже тисячну – 100 злотих. Чуюся напавду дуже хорий і прошу Вас пришліть мені одну з послідніх підтримок. Гроші від могого сина з Канади вже в дорозі, але я є в такім стані, що не можу їх дочекатися. Він, мій син, вже на університеті і буде вічно прив'язаний до Вашої великої особи і вічно вдячний, бо вихований він в мене в найкращім поняттю Вашої великості... Прошу прийняти від мене найглибшу вірність Вашій особі. Ваш Василь Стефаник»⁸. Думки про смерть не покидали письменника. Хотів висповідатись за все своє життя. Коли в травні 1936 р. їздив до Львова, ходив до митрополита А. Шептицького і попросив, щоб о. Климентій Шептицький, брат митрополита, приїхав до Русова його висповідати. Думка висповідатись і бути готовим до смерті виникла відразу після паралічу 1930 року⁹.

Яскраво описав останню зустріч Василя Стефаника з митрополитом український письменник Степан Процюк: «... Ось він заходить у резиденцію Греко-католицького митрополита, старий і згорблений. – Слава Ісусу Христу, Ваша Ексцеленціє! – Навіки слава! Він цілує суху старечу руку, як колись – здається, ще в інших життях! – цілував руку матері. Вони коротко бесіднують. Від владики віє безмежним спокоєм і добротою. Митрополит слухає сповідь немолодої людини, переважно доброзичливо похитуючи величезною бородою. Нема такого, Василю (не соромся і не бійся), що тебе мучить – і може образити великого старця. Пастор поза межею надто людських емоцій. О, він розуміє їх, Господи, бо сам людина, але... Лице провідника розпливається у благий усмішці. Так сміються лише святі. Він благословляє сиву Василеву голову і перевтомлену душу...»¹⁰. Василь Стефаник відійшов у Засвіті 7 грудня 1936 року.

(Далі буде)

⁵ Стефаник В. Зібрання творів у трьох томах у чотирьох книгах. 150-річчю Василя Стефаника присвячується / Редакційна колегія: Степан Хороб (голова) та ін. Том 1. Книга 2. Листи / Редактор у упорядник тому Євген Баран. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. С. 358–359.

⁶ Там само. С. 461.

⁷ Там само. С. 462–463.

⁸ Там само. С. 475.

⁹ Горак Р. Василь Стефаник. Львів: Априорі, 2020. С. 334.

¹⁰ Процюк С. Троянда ритуального болю: роман про Василя Стефаника / 2-ге видання, стереотипне. Київ: ВЦ «Академія», 2021. С. 174.

Іван РЕБОШАПКА

Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики

14. Ознаки пісенного репертуару діда Нірона

(Продовження з № 361)

Окрім вказаних досі причин жіночого і дівочого сумнівів-невеселостей, в одній пісні діда Нірона вказана і третя причина суму невказаної особи – *блукання по чужині*. Ця пісня досконалої форми, здається, досі не була друкована. По-моєму, вона побутувала у сучавсько-радівецькому просторі. Я чув її варіант у селі Марицея Сучавського повіту. Варіант діда Нірона трохи відмінний, але поетично вповні досконалий, майже літературний, і вартий друку, як досі невідомий:

*Сумно, сумно по долині, –
Тěžко жити на чужині,
Бо чужина – не родина, –
Плаче серце, єк дитина.*

*Плаче, плаче, має чого, –
Нема правди ні від кого,
Нема, нема, та й не буде, –
Пішла правда межі люди.*

*Ой ви, зорі, не зорейте, (чудовий образ!)
Лиш на мене зачекайте,
Зачекайте хоть годину,
Най я зийду всю чужину.
Всю чужину вже зійшов, –
Нігде правди не найшов.*

Як впливає із досі написаного, у цій частині статті йде мова про першу цінну ознаку пісень діда Нірона – про досконалу їх форму.

До переважної більшості пісень діда Нірона існують ідентичні, близькі чи варіантно споріднені (структурним пересіканням, кумулятивними поєднаннями тощо) пісні, друковані у відомих збірниках Івана Ребошапки, Мирослави Шандро, Івана Кідещука й інших. На основі пісень діда Нірона та друкованих зразків, в основному, виявляються одні із складових української пісенності південнобуковинського простору.

Одну із складових південнобуковинської пісенності й пісень діда Нірона становить багата «палітра» **пісень про кохання**, з їхніми *провідними* мотивами:

1. У пісні діда Нірона «Гой не сиди під вікном, / Не махай руковом» наявний мотив соціальної нерівності:

*Гой не сиди під вікном,
Не махай руковом,
Бо я – руська, (українська, селянська)
А ти – пан».*

У піснях існує також і *маєткова нерівність*: убога дівчина з гідністю відхиляє напрошування «богацького сина»:

*Шукай собі богачок
Там, де скриня сорочок,
Бо у мене лиш одна
Та й та біленька шодня,
Бо я увечір намочу,
А уповночі сполочу,
А рано 'ї змаглюю
Та й з хлопцями звандрую.*

У моєму записі пісні 1961 року в селі Бряза Сучавського повіту (надрукована у *Народних співанках*) від 68-річного Івана Влошенюка наявний тільки мотив маєткової нерівності.

2. У пісні діда Нірона «Де ж тота крайна хатка» парубок не довіряє товаришеві, бо той хоче відібрати його кохану. Приблизно такої структури були друковані весільні пісні про недовірливу товаришку, яка може відібрати милого нареченої.

3. Не відомо, чи була друкована пісня, подібна до пісні діда Нірона про дівочу *ревнивість*, виражену грізним прокляттям суперниці: товаришка відібрала «миленького, єк у саді чічка, – / Темна би 'ї була свічка» (темна чи погасла свічка = метафора смерті).

(Продовження на 10 с.)

Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики

(Продовження з 9 с.)

4. Відома в репертуарі діда Нірона і в живому побутуванні й друкowana пісня «За ворота два дубочки», з провідним мотивом *кохання дівчиною двох рідних братів*, однак ні одному не показує даровані ними «сріблі перстені», бо «не купувала», не показує їм ні «біле личко», яке їй «мамка дала». У записаному в сучавській Негостині й надрукованому Смалем (у збірнику *Буковина, рідний краю*) варіанті наявні: 1) коректив у заголовку: «За ворітьми...» замість неправильних виразів в інших друкованих варіантах; 2) дівчина іде до ворожки, а не до попа питатися, чи їй «вольно» двох рідних братів кохати; 3) ворожка ствердно відповідає, що «вольно кохати», «лиш не вольно /.../ З обома слюб мати». Такої відповіді в інших варіантах немає, а, по-друге, відповідь стосується питання моралі, яку чимраз ближче до нашого часу в міжлюдських відносинах порушується.

5. У репертуарі діда Нірона і широко відома, друкована пісня, про дівчину, яка «си розболіла», і потребує «дохторика з чорними очима».

6. Мотив вивідування/зондування любовної прихильності кохаючої дівчини наявний у пісні діда Нірона «Попід жито стежка вбита»: засмученому милому кохана дічина радить: «Не смутися..., / Не дай себев тугу, – / Єк я тобі не спосібна, / Шукай собі другу», бо до неї... «прийде кучерявий». У збірнику Мирослави Шандро *Співаночки мої любі* наявна пісня із майже такою ж назвою – «Через жито стежка вбита», в якій: 1) порада дівчини подана правильною формою – «Не смутися /.../ Не дай серце в тугу»; 2) у співвідносинах милого і дівчини крапку над «і» поставлено у поведінці дівчини: милий «Цілу зиму стежку вбив», ходячи до неї, але «...не міг си здогадати, / Шо (вона його) не любила».

7. Цікава інтертекстуальність наявна між піснею діда Нірона «Широка долина, / Шовкова трава» (як не цікаво: посталий у сиву давнину епітет – майже літературний). У пісні показано, як молодець «...обійшов всю Росію, – / Не найшов найкращу понад Марусю». У гуцульській пісні тієї ж структури із Нісіпіту «Червона калина, зелена трава», надрукованій у збірнику Мирослави Шандро *Співаночки ої любі* (с. 232) лірично викладено об'їждження молодцем всієї ... Варшави, і не знайдення дівчини «понад Марусю». Але він стрічає її у власному дворі «уже не саму», бо «Була заручена, / Була заплакана, / Бо вона вже

віддана».

8. Не відомо мені, чи була друкована подібна до Ніронової пісня на тему: хлопець просить маму «пустити дівчину» (дочку) «годину поговорити». Взаміну за це дівоча мати завдає хлопцю «міру змолотити».

9. Пісня діда Нірона «Попід жито стежка вбита», яка в настільки довершеній формі, але не була друкована. Засмученому милому дівчина радить: «Не смутися..., / Не дай себе в тугу, – / Єк я тобі не спосібна, / Шукай собі другу», бо де неї «...прийде кучерявий».

10. Широко відома пісня «Відци й а гора, / Відти другая». У версії діда Нірона добавка: направляючись верхи «до його двора», кінь зламав голову, потопав, потопав й молодець, а дівчина бідається: «На кого я си лишу, / Сама сирота». Пісня була надрукована у збірнику *Народні співанки* (№ 35) без Ніронової добавки. Без добавки надрукована і в збірнику *Доробок поколінь*. У семи варіантах (два з Ботошанських сіл Роґожешти і Нижні Кіндешти, чотири із Сучавської Негостини, один варіант із Сучавських Шербівців) Ніронової добавки теж немає, що ніяк не означає, що Ніроновий варіант кращий за всіх. Ніронова добавка постала, може, по аналогії до інших пісень.

11. У відомій, друкованій, майже літературній формі пісні «Єк я йшов від своєї милої...» наявний румунський елемент – назва квітки *маґеран*. Варіант діда Нірона повніший. Після строфи:

*Я не мала нікого,
Лиш йому цвіту маґеру
Кізь віконце давала*

додавлено:

*Не треба, молода дівчино,
Двох разом кохати.
Копав я кирничку, в поле,
Та й вікопав дві, –
Кохав я любу дівчиночку
Другому, не собі.
З тої кирниченьки
Кнори воду п'ють,
А мою дівчиночку
До церкви ведуть:
Один веде за ручку,
Другий – за рукав, –
Серце болить, очі плачуть,
Шо другому я кохав.*

12. Наче по-літературному, добірною мовою та з версифікаційною досконалістю у пісні діда Нірона «Чого вікна побіліли» оспівано переживання дівчиною короткочасного нагнівання милого, що здається їй неймовірно довгим. А це – на фоні болісного почування себе наче нерідною дочкою, змушеною служити для свого виживання. Пісня не має аналогів у збірниках, тому варта оприлюднення:

Чого вікна побіліли?
Бо вітер зморозив, –
Угнівавси мій миленький,
Дурний його розум.
Угнівавси, моя мамко,
У самий вівторок,
Здаєми си, моя мамко,
Шо вже неділь сорок.
Гой не сорок, моя донько,
Не сорок, не сорок,
Бо сагодні понедівнок,
А завтра вівторок.
Всі фасулі потовчені,
Лишень одна пішя,
Усі діти у мамі рідні,
Лиш я є найгірша.
Усі діти в мамі рідні,
Можут си тулети,
А я, бідна, нещаслива,
Мусю йти служити.
А на службі «дуже добре»
Хліб готовий їсти,
Уперед си наробити,
Потому його їсти.
Коби лиш си наробити
Ші си фальбити, –
Може, мені Бог допоможе
Цес рік дослужити.

13. У баладній пісні діда Нірона – ніде інде не засвідчена кумуляція двох мотивів: 1) відвідання матір'ю сина, і 2) відвідання дочки, від якої дізнається, чому «її тільки голубеньке» – реформуляцією пісні про пливучу на воді ружу, кинуту дочкою.

14. З баладною піснею діда Нірона «По тім боці Дуная /.../ Чабан вівці корняє» майже ідентична її друкована форма.

15. У відомій баладі «Ходит Сербин по зарінку» цікава добавка діда Нірона, можливо, з вимоги рими: «Ой я брата та й зчарую, / А другого си не бою». Кидається у вічі дієслівна рима, яка надає розгортанню дії помітної текучості:

Братчик вина **попиває**,
Його в серце **потинає**.

Недоліком цього варіанту можна вважати брак віршового парного рядка, який би римував із рядком «Ой на, брате, вина пити».

16. Зразково поетичним є зачин пісні діда Нірона, недрукованої у збірниках:

Серце моє, серце,
З каменя твердого,
Чого ти не розпукнеш
З жалю великого!

У пісні мова про те, як, пройнявшись доріканням покійного милого, який запрошує кохану прийти до «її долі» (= метафора спочиваючого в могилі милого), дівчина прокопує могилу «у шовковій траві» «край синього моря» (наче шевченківський образ), відкопує милого, в Дунаю переполіскує його кості, «шовковим платочком проперетерає» і в могилу складає. Пісня закінчується сумною констатацією дівчини:

Седу край могили, гірко заплакаю, –
Шо мала милого, а тепер не маю.

У репертуарі діда Нірона наявні й пісні на теми народного побуту, які своїми розробками межують з натуралізмом, наприклад, зведення козаком дівчини з розуму горівкою та пивом «під білою березою», де її зроблено «п'єною, нетверезою». У репертуарі діда Нірона наявна й широко відома в народі пісня про Катеринку, яку мати «шонеділі гуляти пускала», доки не замітили, що в Катеринки «фартух коротіє». Нірон толкує побутовий факт увічливо, але прозоро, за допомогою усталеного коду втрати дівчиною вінка:

Тепер наша Катеринка –
Не жінка, не дівка, –
Не мала Катеринка
На голові вінка.

Інших пісень на теми побутовизму в репертуарі діда Нірона немає, а це є свідченням його прихильності до моральної чистоти й порядності у міжлюдських відносинах.

На основі досі написаного шановний читач може дійти висновку, що в цій частині статті виявлено, в основному, художню форму пісенного репертуару діда Нірона аналізом різних ліричних тем.

(Далі буде)

Марія НЕНЕСТЯН

СПОЧАТКУ БУЛА ПІСНЯ...

(Народні пісні села Бистрий Марамороського повіту)

(Продовження з № 361)

Немає такої теми, про яку б не говорилось в народній пісні. Пісень багато, як «звезд» на безхмарному небі. Наші гори знамениті й тим що тут у XVIII столітті розвинувся опришківський рух. Документи того часу згадують Івана Довбуша, Олексу Довбуша, Пінтю, Опаренюка. Останнім опришком був Микола Шугай (вбитий 1921 року). На Закарпатті існували дві категорії опришків. Перша категорія – це були «домашні опришки». Удень вони «газдували», тобто займалися своїм господарством, а вечором збирали волосся під кресаню, вимащувалися сажею і ходили грабувати й чужих, і своїх. Їх люди не любили.

Але були й справжні опришки. Майже всі були дезертирами – жовніри, що втікали із царського війська. Вони грабували багаті маєтки. Їх переслідували, і якщо когось вдалось зловити, то його карали шибеницею за дезертирство. До своїх осель вони не поверталися. У темних і малодоступних лісах вони будували хати-зимівлі. Якщо в якійсь сутичці опришка ранили, його не залишали ворогам. Якщо рани були тяжкими, несумісними з життям, його вбивали й ховали в таємному місці, щоб вороги не знайшли тіло померлого. Такі «темні й недоступні ліси» є і на території комуні Бистрий. Тут існує багато легенд про Олексу Довбуша (народився в 1700 р. в селі Печеніжин). Він і є найвідомішим опришком наших Карпат. Перший виступ Олекси Довбуша, зафіксований історичними документами, стався 1738 року. Був убитий 24 серпня 1745 року Штефаном Дзвінчуком в селі Космач, на Галичині. Цікава річ: в селі Бистрий побутує «Пісня про Довбуша», в якій говориться саме про останні години життя цього знаменитого ватажка опришків. Це довга історична балада (42 строфи-катрени). На жаль, не зможемо її повністю надрукувати, але кілька уривків все ж таки треба подати. Що відомо про смерть Олекси Довбуша? Якщо вірити легендам, то Олекса Довбуш був застрелений з пістолета, зарядженого срібною кулею, яку начинили дванадцятьма зернами ярої пшениці, дванадцятьма пір'їнками різних птахів і волоссям з голови самого Довбуша. Над цією зброєю

провели дванадцять Божих служб. У баладі, записаній в селі Бистрий зазначено дещо інше:

Розійшлися лихі слухи
Та й полонинами,
Шо вбив Штефан Добошика
Трьома милаями.

Пояснення полягає в тому, що на цих полонинах пшеницю не сіють, тому в цих рядках появились три зерна кукурудзи («трьома милаями»). І між офіційною датою смерті Олекси Довбуша, зафіксованою історичними документами і моментом представленим в бистрянській «Пісні про Довбуша» є невеличка різниця. В історичних документах записано що Олекса Довбуш помер 24 серпня 1745 року. Значить трагедія в селі Космач сталася літом (точніше наприкінці літа). В «Пісні про Довбуша» є одна деталь, яка заперечує цю дату:

*Ей ви, хлопці, молоденькі
Усі за мнов біжком.
Та най наші замітає
Всюди слідки сніжком.*

Якщо вірити тому, що сказано в цій строфі, події відбулися вкінці осені, або зимою.

Далі ведеться діалог між ватажком і його ватагою, в якому він просить побратимів «принести» його на місце де бажає спочити:

*Ей, ви, хлопці молодії,
Ей, ви, хлопці мої.
Та беріть ня, та несіт ня
На моім топорі.*

*Та беріть ня, та несіт ня
На моім топорі –
Понесіт ня в полонину
Ід тій Чорній Горі.*

Якщо вірити оповідям того часу, після поранення Довбуш не помер від ран, а від втрати крові. Після смерті його тіло розчленували на дванадцять частин і

Кадри з нового українського історичного фільму «Довбуш» (2023 р.) режисера Олеса Саніна

рознесли по усіх Карпатах, щоб залякати непокірних селян. В Бистрянській баладі сказано таке:

*Та понесли Добошика
Понад бистру річку.
Мусіли му по дорозі
Запалити свічку.*

*Ой поклали Добошика
Під той білий камінь,
Вид тогди ся розлучили
Та й навіки – амінь!*

У селі Бистрий є багато цікавих пісень, легенд, казок, які, якщо їх записати, можуть стати справжньою історією цього краю. Вони нагадують нам хто ми є.

Століття минають, змінюючи все на своєму шляху. Змінюється і ментальність поколінь. На зміну тому, що було, приходить інше, що відповідає сучасним умовам. Змінюються й пісні, віддаючи данин моді, стаючи дзеркалом сьогодення і будуючи нові мости між поколіннями. Сьогодні нерідко зустрічаються думки, буцімто фольклор не має ніякого майбутнього, тому що в епоху високих технологій нецікаво слухати казочки чи співати наївні пісеньки. Що правда – то правда! Цифрові технології подарували людству нові музичні «тренди», які вплинули на сучасний фольклор. Найцікавіша галузь нового фольклору охоплює «ігрові ролі» (на екранах магічних телефонів, планшетів, комп'ютерів, у яких гравці поєднують фольклорну традицію, народну культуру та реалії повсякденного життя, використовуючи багату уяву. Появився навіть термін «постфольклор», про який багато пишуть і який є досить цікавим явищем сьогодення.

Цікаво, що прогрімали дві світові війни, змінювались суспільства, люди, але традиційна культура гуцулів збереглась у своїй «живій формі». Гуцули як частина гірського українського населення зберегли свої традиції та обряди до наших днів. Новітні гуцульські пісні зберігають живий зв'язок з фольклорним середовищем, в якому проживає невідомий автор,

хоча вже відчувається вплив літературної української мови, яку молоде покоління вивчає в школі. Гуцули поважають науку, їхні діти вивчають в школі українську мову, і це ніяк не шкодить гуцулам співати свої «співанки», проводити «ботеї овець» на дальні гірські полонини у день Святого Юрія (6 травня), де вони пробудуть до пізньої осені. Праця пастухів триватиме з ранньої зорі до пізньої ночі, і все це асоціюється з трембітою, бринзою та ватрою, але це не значить, що гуцули, проживаючи серед чарівної природи Карпат, байдужі до сучасності, головню до феномену відчуження між людьми, який на жаль, поглиблюється. От, як це видно, з висоти наших гір:

*Ой дауніми літами,
Жито си родило.
Сусіди си навиділи –
Брати си сходили.*

*Теперішними часами,
Жито си не родит.
Сусіди си ненавидят
Браття си не сходят.*

Так, сумно, але це наша нова реальність, а фольклор, як частина національної культури народу, прямо висвітлює всі життєві реалії, духовний профіль і художній талант народу. Ця усна література, складена невідомим автором, щира, душевно глибока, і її треба вивчати, і про неї треба говорити. Це жива історія народу. Попри вищесказане, усна народна творчість має великий вплив на всю світову літературу. Її можна вважати доісторією світової літератури. Це скарбниця, яку завжди треба шанувати й вивчати. Твори невідомих авторів супроводжують людину де б вона не була. Саме цю ідею підкреслив поет Богдан Лепкий у своєму вірші «До народної пісні»:

*О пісне народна! Одна ти мене,
Лиш одна ти мене не кидаєш.
І куди тільки доля мене не жене –
Ти за мною, як пташка літаєш.*

Володимир АНТОФІЙЧУК, Василь КОСТИК

(Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича)

КИЇВСЬКЕ ВИДАННЯ НАУКОВИХ ПРАЦЬ ПРОФЕСОРА ІВАНА РЕБОШАПКИ

Серед літа надійшла приємна й цілком закономірна звістка з Києва – тамтешнє видавництво «Талком» у серії «Студії з україністики» (вип. XXXI) стараннями академіка Ростислава Радишевського опублікувало об'ємним томом (688 стор., 55,9 друк. арк.) вибрані праці професора Івана Ребошапки під назвою «Фольклористичні та літературознавчі україністичні студії». Знакова подія авторитетно підкреслює вагомість наукових здобутків добре відомого серед україністів світу румунського вченого – літературознавця, мовознавця, фольклориста, етнолога, перекладача й педагога. Про це, зокрема, свідчать розгорнуті статті у двох українських фольклористичних енциклопедіях авторства О. І. Чікало (Львів, 2018. С. 634–635) і В. В. Костика (Київ, 2020. С. 310–313).

У вступній статті «Українська література і фольклористика у дослідженнях Івана Ребошапки» (с. 9–25) упорядники Тамара Носенко та Ростислав Радишевський висвітлюють основні віхи життєвого шляху та наукової біографії видатного вченого-україніста з Південної Буковини. Серед них і перші кроки становлення та зростання науковця, стажування у вишах України (Львів, Київ), Чехії (Прага), Болгарії (Софія), Югославії (Белград, Новий Сад), Канади (університет Альберти), участь у роботі Міжнародної асоціації україністів в Україні та Румунії. Детально розкрито основні університетські навчальні курси, які розробляв і викладав професор у період праці на кафедрі слов'янських мов та літератур (секція української філології) факультету іноземних мов і літератур Бухарестського університету.

У плані теми, порушеної вище, варто конкретніше й уважніше придивлятися до тих фактів з біографії Івана Ребошапки, які стосуються формування його світоглядної позиції, наукових уподобань, характеру як людини, вченого і, власне, українця. Вирішальне значення тут, на наш погляд, мало середовище, в якому він народився, виростав і мужнів. У передмові до першого тому «Всесвіту усного і писаного слова» (2010) він з усією відвертістю писав: «Дав Бог, що я народився у південнобуковинському (сучасно-

му) великому українському селі [...], яке десь три чверті століття тому ще вповні жило узвичаєними традицією порядками, зберігало українські обряди та ритуали, мову й уснопоетичні скарби». З раннього дитинства батько й мати привчали свого сина до тяжкої селянської праці, шанування рідної мови й національних звичаїв.

Четвертокурсником Бухарестського університету Іван Ребошапка познайомився з професором Міхаєм Попом, видатним спеціалістом у галузі румунської народнопоетичної творчості, директором Інституту фольклору, який відіграв вирішальну роль у виборі проблематики його наукових досліджень і становленні як вченого.

Київське видання праць професора Івана Ребошапки відкривається розділом «Шевченкознавчі студії». З-поміж дванадцяти його статей Тамара Носенко та Ростислав Радишевський справедливо вирізняють передмову вченого до впорядкованого, прокоментованого й опублікованого ним монументального дослідження – двотомних «Сторінок румунської шевченкіани» (2016–2017), яка, за їхнім спостереженням, «на сьогодні є своєрідним підсумком висвітлення цієї теми в Румунії. Актуальність розвідки полягає у прагненні автора переглянути й почасти переосмислити румунське сприйняття феномена Кобзаря і його творчості поза соцреалістичними нашаруваннями та штампами, які тривалий час побутували і в Румунії; натомість об'єктивно оцінити його в сучасному науковому контексті, зокрема увіразнити тлумачення романтичного характеру художнього світобачення українського поета як стрижня його естетики й поетики» (с. 13–14). Справді, досягнення багатого й різноманітного матеріалу, що накопичився за майже 125-річчя різних за політико-ідеологічним спрямуванням культурно-історичних періодів, дало можливість професору Іванові Ребошапці чітко простежити еволюцію румунської шевченкіани, показати неухильне зростання її наукового рівня від публікацій Константіна Доброджану-Гері до монографій Магдалини Ласло-Куцюк, Стеліана Груї, Іона Козмея,

статей Івана Кідещука, Євсебія Фрасинюка, Івана Робчука та ін. Всебічно й глибоко характеризуючи шевченкознавчі праці румунських учених, професор Іван Ребошапка зумів віднайти в них те нове, що вирізняє їх з-поміж аналогічних досліджень науковців не тільки Румунії, а й України та інших країн. Звісно, це вимагало від ученого великої ерудиції і знання відповідного контексту, що їх він переконливо продемонстрував своєю двотомною працею.

Другий («Літературознавчі дослідження») і третій («Слідами поетичних і прозових змагань») розділи київського збірника представляють лише невелику частку із праць професора Івана Ребошапки на теми теорії та історії літератури, компаративістики й перекладу. Вона здебільшого стосується творчості Івана Котляревського, Міхая Емінеску, Івана Франка, Ольги Кобилянської, Лесі Українки, Павла Грабовського та ін. Вельми важливо додати, що літературознавчі

пологічному зіставленні з румунським та загальнослов'янським фольклором стали настільними для славістів усього світу. Із цією проблемою пов'язана друга половина київського збірника праць професора Івана Ребошапки. Упродовж кількох десятиліть учений фактично в усіх етнографічних регіонах Румунії, де компактно замешкують українці, зібрав, упорядкував й опублікував збірники текстів українського фольклору, споряджені ґрунтовними передмовами й коментарями: «Народні співанки» (1969), «Ой усаду-винограду» (1971), «Відгомін віків» (1974), «Оленський цвіт» (1978), «Доробок поколінь» (1982) та ін. На цій основі постали розвідки вченого про особливості побутування та функціонування народнописенної лірики і народної прози. Однак порівняльні українсько-румунські (і не тільки) фольклористичні студії професора Івана Ребошапки набули розголосу серед вітчизняних дослідників хіба що із

українських видань, надрукованих у Румунії.

У київському виданні праць професора Івана Ребошапки вміщено 19 статей із проблем української фольклористики та відома монографія вченого «Народження символу» (Бухарест, 1975), захищена у якості докторської дисертації 1971 року під назвою «Народна величальна поезія у

семіотично-знаковій інтерпретації». Окремі статті («До питання про інтертекстуальні співвідношення художніх конструктів усної і писаної словесності», «Актуальність сквородинського наслідування поетичних Сенеки», «Найвидатніший медіатор румунсько-українських культурних відносин першої половини XIX століття» та ін.) вже відомі українській науковій спільноті з другої книги літературознавчих розвідок, статей, інтерв'ю, рецензій та принагідних відгуків Івана Ребошапки під назвою «Всесвіт усного і писаного слова» (Бухарест, 2013). У кількох працях, уміщених у науковому збірнику, на основі порівняльного вивчення священних текстів (наприклад, індійського фольклору) з'ясовується давність походження українських і румунських колядок (стаття «Древньоіндійські загадково-інтригуючі відлуння у південно-східній європейській словесності»).

студії захопили Івана Ребошапку ще в студентські роки, коли він слухав курси історії світової літератури в нестандартному, як порівняно для радянської заполітизованої системи навчання, методологічному викладі академіка Тудора Віану, на велелюдні лекції якого сходилися не лише філологи, а й любителі красного письменства з-поза університетського середовища. Також для професійного зростання допитливому юнакові багато дали «зовсім незвичайні лекції монстра румунської критики» Джордже Келінеску. Так чи так ці та інші подібні факти потребують ретельнішого узагальнення й аналізу, що дало би можливість детальніше простежити особливості й закономірності сходження видатного вченого на академічний Олімп.

Найбільшої наукової слави професор Іван Ребошапка зажив як учений-фольклорист. Його унікальні спостереження над своєрідністю української уснопоетичної творчості в широкому контексті й ти-

(Продовження на 16 с.)

КИЇВСЬКЕ ВИДАННЯ НАУКОВИХ ПРАЦЬ ПРОФЕСОРА ІВАНА РЕБОШАПКИ

(Продовження з 15 с.)

Тут учений виділяє гімни Рігведи, окремі епізоди із яких порівнює з українськими і румунськими колядками. В одних знаходить «цікавий перегук мотиву сонячної величі, сили й щоденного обрамування сонцем людей в українських колядках» (с. 365), в інших – румунських текстах – наявні мотиви «дівчина спить, а молодець пробує пробудити її», що по-іншому фігурують як тимчасова тілесна смерть Рами в давньоіндійських «Ведах» (с. 371). Професор Іван Ребошапка також припускає можливе відлуння давньоіндійської теми у пісні «Голуб та голубка», яку він зафіксував 1969 року в селі Нісіпіт Сучавського повіту Румунії. Текст було залучено до розділу балад епохи феодалізму, і він, «правдоподібно, є відлунням-трансформацією стародавнього мотиву, що «прихистився» в гуцульському репертуарі аж до наших днів» (с. 373).

Слід зазначити, що колядкова тема часто фігурує у працях професора Івана Ребошапки. У статті «Величність щорічної обрядової регенерації первовіку» автор звертається до трактування одного із найбільших християнських свят – Різдва – у вавилонян та українців і його тлумачення у працях Мірчі Еліаде, а також у народно-традиційному українському світосприйнятті крізь призму колядок. А в праці «Космізація мирського священною світловою епіфанією» розглядає українські колядки на тему величання дівочої краси, що генетично пов'язані з весільним ритуалом. В інших важливих статтях, розміщених тут, професор Іван Ребошапка порушує питання про зачинателя університетської україністики в Румунії, випускника філософського факультету Чернівецького університету Костянтина Драпаку; визначає заслуги Володимира Гнатюка у вивченні румунської фольклористики; з'ясовує шляхи осучаснення традиційних народних казок і виділяє одну із головних передумов, яка полягає в усвідомленій настанові казкаря оповідати усні твори крізь призму сучасності; опрацьовує спільні схеми опришківських легенд та їх національні версії (стаття «Фольклорні взаємовідносини на Буковині»); окреслює здобутки й прогалини у дослідженні української народної культури Румунії тощо.

Завершальний розділ книги вмістив монографію професора Івана Ребошапки «Народження символу. Аспекти взаємодії обряду та обрядової поезії». Праця, побудована на матеріалі української народнопоетичної творчості, безперечно, підсумовує результати багаторічних досліджень величальної поезії кількох народів: румунського, українського, польського, чеського та ін. Тут детально проаналізовано питання генези та специфіки побутування колядок, а також їхню пов'язаність із обрядовістю. Автор встановив типологічні зв'язки колядкової традиції з баладами та замовляннями. Найперше розглянуто колядки парубкові та дівчині, які тематично та функціонально примикають до родинно-побутової обрядовості. Також здійснено порівняльний аналіз із весільною та календарною поезією.

Враховуючи текстуальну важливість фольклорних збірників, зібраних і впорядкованих професором Іваном Ребошапкою, їх бібліографічну рідкість, наукову вартість ґрунтовних передмов і коментарів до них, слід подбати про їх перевидання. Адже вони різноаспектно проливають світло на своєрідне побутування українського фольклору в Румунії. У фіксаціях ученого та кількох інших записувачів-упорядників започатковано важливі напрями наукового дослідження української словесності Румунії, які стосуються сучасного стану збереження традицій, оглядів місцевої звичаєвості, лексичних засобів стилістики фольклору, поетики фольклорних видів, міжвидової семіотично-знакової співвідносності, соціологічних аспектів поселень, генетично-типологічної румунсько-української спорідненості та взаємовпливів.

Виданий у Києві збірник наукових праць професора Івана Ребошапки «Фольклористичні та літературознавчі україністичні студії», який упорядкували визначні вчені Тамара Носенко та Ростислав Радишевський, – знакова подія в сучасному українознавстві. Безперечно, він знадобиться не лише вченим у галузі фольклористики та літературознавства, а й усім, хто цікавиться зарубіжною україністикою.

Микола ВЕГЕШ, Ірина Люба ГОРВАТ

ПРОМЕТЕЙ СРІБНОЇ ЗЕМЛІ

*До 150-річчя від дня народження Августина Волошина**(Продовження з № 361)*

У БОРОТБІ ЗА РІДНУ МОВУ

22 березня 1897 р. А. Волошин був висвячений і почав служити капеланом Цегольнянської Преображенської церкви в Ужгороді. Його релігійна діяльність припала на надзвичайно скрутний час для греко-католицької церкви в Закарпатті. Саме тоді почалась фанатична боротьба Еміла Меллеша, греко-католицького пароха в Будапешті, спрямована на обов'язкове запровадження угорської мови під час богослужінь. А. Волошину доводилося важко. Сили були явно не рівні. Можливо, саме тому сучасні дослідники по-різному трактують даний етап в діяльності А. Волошина. Професор М. Болдижар, наприклад, писав, що постать Волошина, «неоднозначна та суперечлива, еволюція його поглядів дивує, у молодості він виконує замовлення угорських властей на розробку мадяризації закарпатських русинів, а в 1939 р. кінчає кожний свій виступ гаслом «Слава Україні!»¹. Відразу відзначимо, що така оцінка діяльності А. Волошина була б зрозуміла для часів тоталітаризму, коли президента Карпатської України вважали «запеклим українським буржуазним націоналістом», але для березня 1990 р. це виглядало, м'яко кажучи, досить заангажовано, а головне – не відповідало дійсності.

У 1985 р. ужгородське видавництво «Карпати» опублікувало збірник документів, у якому під числом 10 вміщено лист комісії, яка в 1904 р. писала єпископу Мукачівської уніатської єпархії про ліквідацію кирилиці й заміну її угорською азбукою. Цей документ трактується окремими вченими як доказ того, що Волошин приклав максимум зусиль, щоб ліквідувати викладання української мови в школах і запровадити вивчення предметів угорською мовою. Хотілося б висловити кілька міркувань із цього приводу. У 1907 р. міністр культури Угорщини Апоні видав проєкт закону «Про народні школи». Голов-

ною метою цього закону була насильницька мадяризація неугорського населення. Однак, якщо науково об'єктивно вникнути в цю справу, то А. Волошина не можна звинувачувати. У разі невиконання цього закону могло йтися про закриття школи. Волошин вважав, що краще хай існує школа з окремими предметами угорською мовою, ніж її не буде взагалі. До того ж треба відзначити, що на угорську мову навчання, згідно із законом переходили тільки там, де 20% населення вважали угорську мову рідною².

У 1937 р. А. Волошин видав змістовну працю «Оборона кирилиці. Як оборонялися підкарпатські русини проти останнього атак мадяризації перед переворотом?» У ній він дуже детально описав усі основні етапи мадяризації Закарпаття. «Найдіяльніший з церковних мадяризаторів, – писав він, – був Еміл Меллеш, гр.-кат. парох в Будапешті. Він був душею цілої акції мадяризації руського обряду... Дуже небезпечним планом цих «гр.-кат. мадярів» було особливо акція домагання заведення Григоріянського календаря й викинення кирилиці з церкви і школи»³. Невдовзі був створений «Комітет», перед яким ставилися такі завдання: а) установити тексти церковних книг; б) приготувати об'єднання календарів старого й нового; в) приготувати й провести реформу образования богословів; г) реформа чина Св. Василя Вел.; д) обговорення ще й інших питань... Цей комітет мав рішати остаточно в таких важких справах, які відносилися до розірвання історичних зв'язків нашого обряду з народним життям. Ясна річ, що подана програма крила в собі перспективу дуже хитрого нападу проти слов'янського і руського характеру нашого обряду і в наслідках могла викликати страшне обурення вірників»⁴.

Мукачівський єпископ А. Папп сформував окрему комісію, до якої був також включений Августин Волошин.

(Продовження на 18 с.)

¹ Болдижар М. Політична драма чи авантюра? *Закарпатська правда*. 1990. 21 березня.

² Документи свідчать. Ужгород: Карпати, 1985. С. 17-18.

³ Волошин А. Оборона кирилиці. Як оборонялися підкар-

патські русини проти останнього атак мадяризації перед переворотом? *Августин Волошин. Твори*. Ужгород, 1995. С. 187.

⁴ Там само. С. 188.

ПРОМЕТЕЙ СРІБНОЇ ЗЕМЛІ

(Продовження з 17 с.)

Члени комісії підготували «Меморандум», у якому «подрібно відповіли на примітки, подані проти церковних книг, указали ми на різниці обрядів грецького, руського, румунського, що помішання обрядів церков ніколи не дозволила і що здій-

*Діти з учителями біля школи у селі Тур'ї Ремети
Закарпатської області, 1920-ті роки*

снення бажань цих приміток цілком знищило би оригінальність, чистоту нашого обряду, який має за собою тисячолітній розвиток, що така насильна переміна служила би лише тенденціям центрифугальним, указали на небезпеку передрукування книг по мадярській азбуці, яка абсолютно не є пристосована до руської мови. Протестували ми проти інсинуацій у схизмі і просили оборони проти нелегального вмішування світського уряду в наші чисто церковні діла»⁵. Позитивної відповіді не послідувало. Боротьба за кирилицю продовжувалася.

5 червня 1915 р. Августин Волошин взяв участь у нараді, організованій державним секретарем Угорщини Клебелсбергом. Його місія полягала в захисті кирилиці. А. Волошин пригадував: «У вступі подав я коротку історію уживання латинських букв у русинів у Галичині, де проби з латинкою зісталися безуспішними, а в Америці, де русини перебрали азбуку емігрантів словаків, і на Підкарпатті, де ще не виробилася певна система латинських букв в

руській мові. Потім подав короткий перегляд різних азбук і способи писання слов'янських народів, що уживають латинки... Розбирав звуки нашої мови, різниці вимову від подібних звуків мадярської мови, представив самозвуки, яких і нема в мадярській мові, і так довів до висновку, що науково мадярська азбука не спосібна до уживання в нашій мові і лише глибшою науковою аналізою і додатками може статися латинка спосібною для руської мови. Накінець перестерігаю всі чинники перед посяганням переписування церковних книг, бо народ уважав би це, як переслідування своєї релігії»⁶. Однак, як з'ясувалося, «єпископи вже вирішили, що переписування має бути практичне, що без змін треба прийняти мадярську азбуку, бо тоді не треба учити дві азбуки і т. д.»⁷.

Августин Волошин доводив і переконував, що «противиться проект зміни нашої кирилиці і засадам культурної свободи. Не можна дозволити, щоб на рахунок мадярської свободи історія записала от таке насильство, а то саме проти цього народу, який ніколи не грішив проти вірності до держави, ні в минулості, ні в теперішній війні. Лиш завзяті вороги того народу могли подати вищим урядам таку пораду, що такими репресаліями треба уражати і заплямити вірність цілого народу. Хто вважає можливою цю вівісекцію на тілі нашого народу, без огляду на правду і справедливість, на інтереси церкви і

*Діти з учителем у селі Костева Пастіль
Закарпатської області, 1920-ті роки*

⁵ Волошин А. Оборона кирилиці. Як оборонялися підкарпатські русини проти останнього атак мадяризації перед переворотом? *Августин Волошин. Твори.* Ужгород, 1995. С. 188-189.

⁶ Волошин А. Оборона кирилиці. Як оборонялися підкарпатські русини проти останнього атак мадяризації перед переворотом? *Августин Волошин. Твори.* Ужгород, 1995. С. 189.

⁷ Там само. С. 190.

народу, най іде даліше по дорозі реакції, але нехай не жадає, щоб при такій ганебній ролі саме духовенство цього народу асистувало... Панове, – сказав я, – не розбиваймо основ тисячолітнього розвитку! Я апелюю до мудрости Вашої Еміненції в любові до народу, апелюю до чесного переконання всіх членів цієї комісії, коли передкладаю, щоб ми і не занималися питанням виникнення кирилики з церковних книг, як реформою недоцільною...»⁸.

Нехай нам читач вибачить за досить розлогі цитати, але, роблячи це, ми переслідували єдину мету – довести, що не зі своєї волі А. Волошин підкорювався мадяризації. Що могла зробити одна людина проти державної політики тотальної мадяризації? І хіба Волошин не доклав усіх зусиль, щоб перешкодити цьому спланованому угорським урядом насильницькому процесу? Складний був час. Мадяризація запроваджувалася такими швидкими темпами, що А. Волошин був дуже задоволений, як пригадував А. Штефан, що при виданні «Практичної граматики» йому вдалося «всунути кілька рядків Шевченка так, що цензор не доглянув і не викинув»⁹. Необхідно погодитись з переконанням А. Волошина, що «акція мадярів проти кирилики і нашого старослов'янського обряду розбудила національне почуття і в таких одиницях, які вже не мали надії на краще завтра народне. Ця обставина і пояснює одушевлення, з яким прийняв наш народ ідею американських братів: автономна Підкарпатська Русь в рамках слов'янської Чехословацької республіки»¹⁰.

Отже, Августин Волошин як греко-католицький священник, усіма доступними йому засобами і як міг у тих складних історичних умовах, відстоював права і свободи автохтонного слов'янського населення Закарпаття та інтереси своєї народної церкви, боронив традиційний обряд, відігравав важливу роль в акціях збереження церковнослов'янської мови в богослужінні й кирилиці в друкуванні книжок. «Оборона кирилиці від угорського шовіністичного наступу, – писав О. Мишанич, – одна з великих заслуг А. Волошина перед своїм народом. Він не побоювався на всіх рівнях виступати проти тих священників, єпископів і представників влади з Будапешта, які намагалися запровадити на Закарпатті богослужін-

ня угорською мовою і руські книжки друкувати латинським алфавітом. Спільними зусиллями патріотів Закарпаття ця антиукраїнська акція не була переведена в життя. За заслуги перед своїм народом і ревну багатолітню працю на користь Церкви папа римський Пій XII призначив А. Волошина своїм таємним камерарієм (папський прелат, монсеньйор, шамбелян)»¹¹.

У той час Августин Волошин мав не тільки вищу теологічну освіту, але й добився значних успіхів у світській діяльності. У 1900 р. він одержав диплом професора математики і фізики після успішного складання екстерном додаткових іспитів у Вищій педагогічній школі в Будапешті. Це дало йому можливість і право викладати дані предмети в Ужгородській вчительській семінарії. Спочатку А. Воло-

*Шкільні ігри на Підкарпатській Русі (Закарпатті),
1920-ті роки*

шин працював викладачем, а з 1912 до 1938 рр. – директором цього престижного в Закарпатті навчального закладу. Добре розуміючи потреби семінарії і зважаючи на відсутність підручників з багатьох дисциплін, йому довелося невтомно працювати й у царині видавничої справи: за період роботи в Ужгородській вчительській семінарії А. Волошин практично забезпечив учнів народних шкіл та студентів вчительських семінарій найголовнішими підручниками.

(Далі буде)

*Фото зі збірки Ольги Тумофієвої
Джерело: <https://localhistory.org.ua>*

⁸ Там само. С. 190-191.

⁹ Штефан А. За правду і волю: Спомини і дещо з історії Карпатської України. Книга перша. Торонто, 1973. С. 244.

¹⁰ Волошин А. Оборона кирилики. С. 198.

¹¹ Мишанич О. В. Життя і творчість Августина Волошина. Ужгород, 2002. С. 10.

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (СІ)

Літературознавство.

39. Дослідницькі напрямки.

21. Українсько-румунські зв'язки

періоду української класичної літератури

(Продовження з № 361)

Перший представник нової, класичної української літератури, який увійшов у контекст українсько-румунських зв'язків, це Іван Петрович Котляревський (9 вересня (29 серпня за ст.ст.) – 10 листопада (29 жовтня за ст.ст.) 1838 року), який першим почав писати українською мовою, а своїми творами «Енеїда» та «Наталка Полтавка» надав помітний поштовх розвитку української літератури, за що його наслідник Тарас Шевченко високо оцінив Котляревського, в адресованому йому вірші («На вічну пам'ять Котляревському»), заповідаючи йому майбутню невмирущу славу:

*Будеш, батьку, панувати,
Поки живуть люди;
Поки сонце з неба сяє,
Тебе не забудуть!*

З-поміж румунських літературознавців Замфір Арборе зачисляв Котляревського до «модерних українських письменників», поряд з Гулаком-Артемовським, Квіткою Основ'яненком, Цертелєвим, Бодянським і, нарешті, з Шевченком (Z. Arbore, *Ukraina și România*, Бухарест, 1916, с. 20). Мистецькій постаті Котляревського надав увагу румунський літературознавець Ніколає Ткачук або Ткачук-Албу, як подавав він себе пізніше, уродженець (1885 р.) південнобуковинського українського села Рогожешти, випускник початкової серетської школи та чернівецького ліцею і факультету словесності (Facultatea de Litere). Був ліцейським чернівецьким викладачем та шкільним інспектором.

Значніша його діяльність – як літературного критика та історика літератури. Йому належать численні праці про вплив німецької літератури на румунську літературу.

Популяризаційні дії української літератури Ткачука-Албу відбулися до 1917 року. 1914 року він надрукував статтю «Rutenii» («Рутени») (ж. «Luceafărul»

ч. 2, 1914), в якій, як і раніше згадані румунські літературознавці, зачисляє Котляревського до основників української літератури, поряд з Основ'яненком та Гребінкою. Стаття Ткачука-Албу це важливий момент популяризації української літератури в Румунії. Не випадково редакція газети «Luceafărul», яка надрукувала її, добавила наступну примітку: «Звертаємо увагу читачів на цю цікаву статтю, з якої наш народ може навчитися дечого багато. Надіємося, що зможемо друкувати подібні статті про сусідні народи».

Доречне сприйняття Котляревського в Румунії розпочалося тільки після Другої світової війни, у кількох напрямках: 1) Згідно з Румунською реформою освіти 1948 р., яка передбачала перехід на українськомовне навчання у місцевостях з українським населенням, І. П. Котляревського було уведено у навчальні програми початкової, неповносередньої, педагогічної та ліцейської освіти й у навчальну програму заснованого 1952 р. українського відділення Бухарестського університету. Для всіх навчальних рівнів Котляревського було введено у відповідні підручники чи посібники з української мови та літератури; 2) У літературознавчому котляревським плані у нас досі ще дуже мало здійснено. 3) Значно більше напрацьовано досі у румунській перекладацькій рецепції Котляревського.

Другий рецептивний план, тобто літературознавчий, можна сконкретизувати хіба що передмовою Івана Ковача «Eneida» lui Kotlearevskii: un travesti ucrainean triumfal» («Енеїда» Котляревського – українська тріумфальна травестія») до румунської версії «Енеїди», здійсненої братами Аурелом та Іоном Ковачами, надрукованої в Бухаресті 2001 р. (Ivan Kotlearevskii, *Eneida. Versiune românească de Aurel Covaci și Ion Covaci*. – Editura Mustang, București, 2001).

У своїй передмові Іван Ковач подає румунсько-му читачеві ряд доречних інформацій та суттєвих

відзначень, значна частина яких – це аспекти життєвого і творчого шляхів Котляревського, встановлені материковим літературознавством: бурлескна «Енеїда» Котляревського побудована на основі однойменної поеми латинського поета Вергілія, яку Котляревський націоналізує; персонажі, їх вдачі та звичаї перенесені на український ґрунт, оригінально травестовані, чому допомагає майстерно вживана українська мова з її надто багатим запасом історизмів, побутовизмів, звичаєвості, народної української кулінарії і т. п.; над своєю «Енеїдою» Котляревський працював майже три десятиліття; «Енеїда» почала поширюватися у списках; перші три її частини появились друкованими у Петербурзі, без згоди автора; їх видав шляхтич Максим Парпура з Конотопу, якого Котляревський формою своєрідної «відплати» покарання увів між грішників у пеклі; повне видання поеми появилось у Харкові 1812 року.

«Енеїда» Котляревського належить до кола Європейських травестій «Енеїди» латинського поета Вергілія, з якими вона пересікається у структурному плані, в інтерпретації дійових актів Вергілієвої поеми, у способах використання мовних засобів поетичної експресії.

Основними джерелами «Енеїди» Вергілія вочевидь були перш за все «Іліада» й «Одіссея» Гомера, а також давньогрецький троянський цикл. Вергілій наслідував Гомера, запозичав масу окремих слів, виразів і навіть цілих епізодів.

Першу європейську травестію Вергілієвої «Енеїди» створив італійський поет Джованні Батіста Лаллі (1572-1637), вона появилась 1632 року під назвою *L'Eneide travestita del Signor Gio*. Це – жартівлива переробка сюжету «Енеїди» Вергілія. Лаллі зосереджується на словесних варіаціях жартівливого, бурлескного стилю, у перекладі робить настановку на витончену інтелектуальну гру. Подібні підходи наявні згодом у травестувальних діях Котляревського. Другу європейську травестію Вергілієвої поеми здійснив французький поет Поль Скаррон (1643-1653) під назвою «Вергілій навиворіт». Третю європейську травестію Вергілієвої «Енеїди» під назвою *Virgils Aeneis, Traverstiert* (Вергілієва Енеїда або пригоди побожного героя Енея) здійснив 1784 року німецький поет Алоїз Блюмауер (Aloys Blumauer, 1755-1798). Четверту європейську травестію даної поеми під назвою *Вергилиева Энеида, вывернутая наизнанку*, здійснив російський поет

Микола Осіпов. Відомі також польські травестії Вергілієвої поеми, здійснені І. Красицьким під назвою *Монохомахія і Антимонихомахія*, стилістично близькі до поеми Котляревського. Але зараз всі ці травестії не користуються увагою читацького загалу, будучи згадуваними тільки на уроках з літератури та в підручниках з історії античних літератур. Поема Котляревського – навпаки, і по цей час відзначається помітною живучістю, яку американсько-канадський літературознавець Грагам Гур (Graham Hugh) доречно аргументує у своєму творі *The travestied Aeneid and Ivan P. Kotlarevskii, the Ukrainian Vergil* (Vergilius 5, Fall 1959:5.11).

Значно більше фактів для окреслення рецепції І. П. Котляревського в Румунії, точніше, його поеми-травестії «Енеїда» подає її переклад лише кількох уривків з третьої частини, здійснений давно помелим

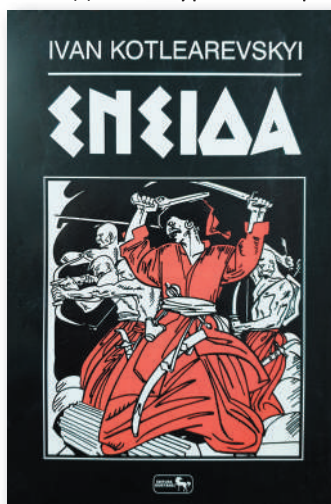
професором української літератури Бухарестського університету, двомовним письменником, публіцистом і перекладачем Стеліаном Груєю (*Eneida. Fragmente din Partea a III-a*. У книзі: *Nebănuitul vers din umbra lunii*. Antologie, traducere, prefață și prezentări de Stelian Gruia. Biblioteca pentru toți. Editura Minerva, București, 1993, р. 239-242. Повністю «Енеїда» Котляревського перекладена покійними румунськими поетами братами Аурелом та Іоном Ковачами, і видна 2001 року. Української мови брати

Ковачі не знали, орієнтувалися за російськими перекладами поеми, тому-то як своєрідне застереження своє видання вони не вважали перекладом, а – «румунською версією» поеми «Енеїда» Котляревського (Ivan Kotlarevskii, *Eneida. Versiune românească de Aurel Covaci și Ion Covaci*. Editura Mustang, București, 2001).

У перекладних версіях Стеліана Груї та братів Ковачів наявно надто багато рецептивних аспектів, досі не виявлених літературознавцями, зокрема перекладачами-професіоналами.

Перш за все, перекладацьким здобутком Стеліана Груї та братів Ковачів слід уважати відтворення структури строфи Котляревського, складеної з десяти рядків-чотиристопних ямбів, у яких рими бувають перехресними (А В А), суміжними (С С) і кільцевими (Е-Е). Такої строфічної структури перекладачі строго дотримуються.

(Продовження на 24 с.)

Алла АНТОФІЙЧУК

ВИВЧЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПИСЬМЕННИКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ МОВОТВОРЧОСТІ ЛЮКО ДАШВАР)

Мовна індивідуальність письменника як мовної особистості виявляється у його таланті послугуватися широким арсеналом наявної у мові лексики, творенні нових слів, використанні різноманітних стилістичних засобів і прийомів, що збагачує словниковий запас читачів і слугує взірцем для наслідування в аспекті грамотності, композиційної та змістової довершеності текстів. Водночас, послугуючись традиційними мовними засобами, художник слова повсякчас експериментує зі структурою тексту, з добором і поєднанням лексичних одиниць, синтаксичним структуруванням тексту, розширюючи в такий спосіб виразальні мовні обрії.

Школярі, які вивчають різножанрові й різноматичні художні твори різних авторів, повинні усвідомлювати, що ідіостиль кожного письменника становить складну, багатогранну цілісність, що залежить від генетичних, ґендерних, вікових особливостей, його соціального статусу, творчих здібностей, досвіду, виховання, освіти, морально-етичних цінностей, естетичних смаків тощо. А це у свою чергу впливає на вибір теми, фактів та героїв, жанрову специфіку текстів, спосіб передачі інформації, сприйняття та розуміння змісту читачем тощо. У творчості автора відображаються суспільні процеси, політична ситуація, мораль, релігійні переконання, національні та культурні традиції. Саме про це вчитель веде мову на уроках літератури у процесі вивчення біографії письменника, його творів, під час аналізу творчої спадщини митця. Однак важливою для учнів буде інформація про те, що в художньому творі відображена індивідуальна картина світу, що ґрунтується на системі цінностей автора, його ставленні до дійсності і презентована його індивідуальним мовним стилем. І саме індивідуальна художня мова є засобом вираження дійсності й неповторного авторського світобачення.

З огляду на це важливим у процесі вивчення творчого доробку певного письменника є аналіз його індивідуального стилю – наскрізної текстової категорії, що об'єднує текст і реалізується за допомогою особливого набору і поєднання мовних і

образних засобів, жанровою та стилістичною специфікою творчості автора.

Пропонуємо для аналізу твори сучасної української письменниці Люко Дашвар, мовотворчість якої презентує загальні тенденції розвитку сучасного літературного процесу. Художні тексти письменниці легкі для читання й сприйняття, оскільки її індивідуальна мовна палітра різноманітна у виразальних лексико-стилістичних засобах й синтаксичному оформленні.

Художні тексти Люко Дашвар – благодатний фактичний матеріал для вивчення лексико-стилістичних засобів на уроках української мови.

Учні знають, що лексичне багатство мови до певної міри забезпечується **синонімами**: чим більші синонімічні ряди на позначення певних предметів, понять, явищ, якостей відкладаються у словниковому запасі носіїв мови, тим виразнішими, різноманітнішими, чіткішими будуть висловлювання, що забезпечує конструктивний хід будь-якої комунікації, а у нашому випадку – «порозуміння» між автором та читачем. Так, в індивідуальному стилі Люко Дашвар синоніми є виразним мовним засобом вираження ознаки дії, такі лексичні одиниці часто виражені прислівниками способу дії, наприклад: *Мужчина всідається за стіл із мобільним: балабонить **тихо**, **інтимно***. Підсилює значення ознаки дії **тихо** запозичений прислівник **інтимно**. Учитель повинен звернути увагу учнів на те, що ці синоніми кваліфікуємо як контекстуальні, такі, між якими синонімічний зв'язок втрачається поза тестом.

У процесі аналізу синонімічного розмаїття художньої мови письменниці учні можуть пригадати, що синоніми слугують основою для побудови таких стилістичних фігур, як акумуляція, ампліфікація, градація. Можна запропонувати учням підготувати доповіді на основі аналізу творів улюблених письменників про особливості структури й функціонування у художньому мовленні цих фігур.

Аналіз індивідуального художнього мовлення Люко Дашвар показує, що **антоніми**, вживаючись у

прямому чи переносному значенні, часто входять до складу фразеологічних зворотів, народних висловів та стилістичної фігури антитези. Слова, протилежні за значенням, створюють яскравий ефект контрасту. Особливістю творчого почерку мисткині можна відзначити те, що найбільш виразними є слова, різні за частиномовною приналежністю, однак у контексті вжиті в антонімічному значенні, до прикладу: **Старі** баби серед пафосних **молодих**.

Дієслова з антонімічним значенням учні фіксують у структурі діалогічного мовлення. Принагідно варто пригадати пунктуаційні норми оформлення діалогів. Учителю звертає увагу учнів на особливість використання письменницею антонімів, за допомогою яких формуються художні фрагменти, що виражають змістову семантику антитези:

– Чому ти **шукаєш** її? – щодня ставила [Лисиця] Тьому одне й те ж запитання.

– Щоб **розлучитися**, – брехав майбутній психолог.

Учитель звертає увагу, що такий прийом письменниці додає трагізму описуваній у творі події, увиразнює відчуття й переживання героя. Адже зазвичай люди шукають одне одного, аби завжди бути разом, ніколи більше не розлучатися. Саме прийомом протиставлення авторка реалізовує намір вплинути на читача.

Одночасне використання контекстуальних синонімічних рядів та антонімічних пар у структурі речення або реченневих масивів є ще однією характерною ознакою – репрезентантом образу автора художнього мовлення Люко Дашвар: **Життя враз стало прекрасним і до біса зрозумілим [...] Такі на крилах кружлятиме, та не пухом по землі, а високо, куди не долинують ані плітки, ані осуд, ані насмішуватий сарказм**.

Крім загальноновживаної лексики, Люко Дашвар використовує й рідковживані у художній літературі, проте поширені у розмовному, науковому й публіцистичному мовленні слова, що стають експресивними у художньому тексті й набувають певного стилістичного відтінку. Такими є **неологізми**, як-от: **Тьома Чорнобай перестав спати. Страшний дедлайн, який він, йолоп, сам собі накаркав, стрімко наближався, а справа, яка здавалась елементарною, усе висіла над Тьоминою головою гострою сокирою**. Виразності неологізмів **дедлайн** у цьому художньому фрагменті надає вдале поєднання його з оцінно-характеризуючим іменником **йолоп** та фразеологізмом **висіти гострою сокирою**.

Учитель повинен наголосити на тому, що невід'ємним елементом індивідуального стилю пись-

менника є **оцінність мови**, яка нерозривно пов'язана з її експресивністю й емотивністю. **Експресивність** – це засіб увиразнення думки, посилення певних змістових елементів, а емотивність – засіб вираження почуттів автора, його оцінних суджень, ставлення до дійсності тощо. **Емоційність** є своєрідним проявом експресивності, оскільки емоційні лексичні засоби водночас експресивні, а от експресивна лексика не завжди має емоційне вираження.

Специфікою функціонування оцінних слів у текстах Люко Дашвар є їх нагромадження в одному реченні чи в суміжних реченнях: **Пані ціпеніє і вже не схожа на півня. На мене зиркає підстаркувата роздратована тітка, яка хоч і прикрилася золотими прикрасами, та все ж бідна. Бідна, заздрісна, вічно голодна, жадібна і зла, бо в бідності своїй звичує мене**.

Оцінні засоби з позитивним значенням представлені прикметниковими і дієприкметниковими лексемами, зазвичай у ролі приєднувальних конструкцій; такі описи містять експресивні питально-окличні конструкції зі сталими структурами розмовного мовлення: **Підбігла, визирнула: Перегуда стоїть. Живий-здоровий. Не побитий, не скалічений. На двох ногах, які точно рухаються, а раз рухаються, то якого біса ті ноги Перегуду до Тасі вчасно не привели?!**

Оцінні іменники в ролі іменної частини складеного присудка нерідко входять до описів персонажів, а у поєднанні з оцінними прикметниками у ролі відокремлених означень надають змісту відтінку тонкої іронії: **Пані Півник – реально півень: яскрава, погордлива**. У наведеному художньому фрагменті популярна у розмові молоді прислівникова лексема **реально** зближує художній текст зі сучасними життєвими реаліями.

Учні можуть зробити висновок, що оцінні лексеми у структурі художнього тексту є яскравими виразниками позиції автора, точно передають його намір, особливості образного світобачення, уподобання.

Демінутиви або зменшувально-пестливі форми слів вживаються з різною стилістичною метою: щоб викликати співчуття у читачів, передати захоплення. Зазвичай це зменшено-пестливі форми імен, які подеколи відтворюють загальнорозмовне мовлення, як-от: **Знаєш, Людко? Пішли й справді туди. Трохи посидимо**. За допомогою таких лексичних засобів письменниця навіть виражає іронічне ставлення до описуваних персонажів: **Пані Півник мружить круглі оченята**.

(Продовження на 24 с.)

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (СІ)

(Продовження з 21 с.)

У перекладеній формі часто відчутні й наголоси оригіналу, завдяки чому до слуху румунського читача доходить *кантилена* (мелодія) оригіналу.

Строге дотримання цієї структури справляє на перекладачів немалий «тиск», бо вони змушені «вливати» у строгу строфічну будову слова й вирази, відповідні сюжетному змістові та його семантиці, що є великою перекладацькою мукою, яка породжує у перекладі часті сенсові невідповідності оригінальному поемному дискурсові Котляревського, бо перекладачам приходить «втиснути» аспекти оригіналу у строфічний «штамп». Зразковим прикладом цього факту може послужити переклад 68-ї строфи третьої частини «Енеїди». Грюя Стеліан, двомовний письменник і літературознавець, у своєму перекладі з українського оригіналу, можливо, внаслідок «тиску» котляревськисної строфи-структурного «штампу», свідомо чи несвідомо, спотворює вигляд пекла, представленого Котляревським. У перекладі Грюї пекло «не поблідло», ані «не поблекло», а на-

паки, – *сяє, блистить*, як дорогоцінний камінь аметист:

*Eneas a ajuns în iad,
Păsește calm prin altă lume;
În jur numai luciri de jad
Și numai valuri mari de spume
(Еней дійшов у пекло,
Стиха ступає іншим світом, –
Довкола тільки сяяння аметисту
Й тільки великі хвилі туману).*

Далі слідує інша невідповідність перекладу оригіналові. У поблідлому і побляклому пеклі Котляревського «Нема (тобто «не видно») ні місяця, ні зізд», й такий же стан пекла в перекладі Грюї:

*Nu sânt nici stele, nu-i nici lună
(Нема ні зізд, ані місяця),*

але цей стан, на противагу логіці, наявний при сяянні дорогоцінного каменя аметисту.

Муки грішних у пеклі перекладені Грюєю досто-вірно.

(Далі буде)

ВИВЧЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПИСЬМЕННИКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ МОВОТВОРЧОСТІ ЛЮКО ДАШВАР)

(Продовження з 23 с.)

Особливу увагу варто звернути на використання авторських афоризмів у художньому тексті, що їх Люко Дашвар вкладає в уста героїв. Такий художній прийом уможливорює формулювання письменницею яскравих висновків, висловлення повчань та умовиводів персонажів в образній формі, як-от: **Ми надто мало живемо, аби побачити щось більше, ніж власне життя; Всі столиці живляться свіжими людьми з провінції, у тому і сила столиць!** У зв'язку із цим доречним вважаємо індивідуальне завдання для учнів, які поглиблено вивчають українську мову, – укласти словничок афоризмів улюбленого письменника.

Учні можуть відзначити, що експресія текстів Люко Дашвар нерідко виражена питальними й окличними структурами, зокрема риторичними. За допомогою питальних конструкцій авторка передає широкі настрої, почуттів та відчуттів героїв творів, таких як здогадки-здивування чи пошук відповідей, що дозволили б знайти вихід із ситуацій, описаних у творі: *Під моєю шкірою – підозріла тривога, ніби хтось усупереч моїй волі на вернув*

мене в адепти своєї секти. І ці буряки... Ініціація?; А з ким говорити? Де їх знайти тих людей, з якими можна поговорити? Чи знайду до весни? тощо.

Підсумовуючи, учні можуть дійти висновку, що маркерами індивідуального письменницького стилю Люко Дашвар, її нестандартного творчого мислення різні семантичні групи слів, стилістичні прийоми художнього мовлення, засоби експресії, які функціонують не ізольовано, а органічно вплетені у загальну канву художніх текстових масивів і гармонійно переплітаються, доповнюючи один одного.

Отже, вивчення індивідуального стилю письменника на уроках української мови уможливорює більш повне й точне сприймання учнями конкретних художніх творів, заохочує до поглибленого вивчення творчості окремих майстрів слова і до читання художньої літератури загалом. Аналіз індивідуальних мовних засобів та їх поєднання з образними сприяють розвитку ключових і предметних компетентностей учнів, допомагають розвивати аналітичні здібності, формують інтерес до розширення ерудиції, словникового запасу, розвивають в учнів навички систематизації навчального матеріалу, узагальнення здобутих знань.

Літературно-культурний календар „Нашого голосу”

СЕРПЕНЬ

9 серпня

- 113 років від дня народження Ореста Мазикевича (1911-1980), українського письменника, який жив і творив у Румунії.

20 серпня

- 51 рік від дня смерті Івана Дошівника (1886-1973), українського письменника, який жив і творив у Румунії.

24 серпня

- 87 років від дня народження отця Корнелія Ірода (1937 р.), українського письменника, перекладача, редактора журналу «Esouri ucraïnene» («Українські відлуння»).

кладача, редактора журналу «Esouri ucraïnene» («Українські відлуння»).

29 серпня

- 78 років від дня народження Івана Ковача (1946-2023), українського письменника, журналіста, головного редактора часопису «Вільне слово».

30 серпня

- 96 років від дня народження Магдалини Ласло-Куцюк (1928-2010), літературознавиці, україністки, перекладачки, викладачки Бухарестського університету.

ВЕРЕСЕНЬ

1 вересня

- 74 роки від дня народження Віктора Григорчука (1950 р.), кореспондента сурівської періодики та перекладача.

2 вересня

- 14 років від дня смерті Магдалини Ласло-Куцюк (1928-2010), літературознавиці, україністки, перекладачки, викладачки Бухарестського університету.

8 вересня

- 56 років від дня народження Романа Петрашука (1968 р.), українського публіциста, редактора часопису «Вільне слово», викладача Бухарестського університету.

10 вересня

- 53 роки від дня народження Ірини Мойсей (1971 р.), української письменниці, перекладачки, журналістки, головної редакторки літературного журналу українських письменників Румунії «Наш голос».

- 77 років від дня народження Миколи (Колі) Курилюка (1947-2022), кореспондента українських публікацій.

13 вересня

- 45 років від дня смерті Івана Федька (1938-1979), українського письменника.

16 вересня

- 39 років від дня народження Миколи-Мирослава Петрецького (1985 р.), українського культурного діяча, голови Союзу українців Румунії, депутата в Парламенті Румунії, автора юридичних праць, кореспондента українських публікацій.

17 вересня

- 61 рік від дня народження Ірини Люби Горват (1963 р.), українського історика, публіциста, кореспондента українських публікацій, генерального секретаря СУР.

18 вересня

- 5 років від дня смерті Миколи Майданюка (1934-2019), українського культурного діяча, кореспондента українських публікацій.

25 вересня

- 52 роки від дня народження Юрія Андращука (1972 р.), українського педагога, публіциста, літературного критика.

26 вересня

- 82 роки від дня народження Марії Опрішан (1942 р.), української письменниці, кореспондента українських публікацій.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ЛІТЕРАТУРА ПІД ЧАС ВІЙНИ (II) — НАПРЯМКИ І СТАВКИ —

Румунський ПЕН* разом з Румунським національним музеєм літератури та рестораном Londohome, організували 28–29 червня «Громадський фестиваль ПЕН Румунія», в рамках якого відбулися дві сесії «Перформативної громадської поезії» та дебати: «Література написана жінками» та «Література під час війни. Напрямки і ставки», на яких було запрошено й українського письменника з Румунії Михайла Гафію Трайсту, разом з румунським письменником Раду Ванку, істориком Арманд Гошу та головою ПЕН Румунія, письменницею Руксандрою Чісірян, яка була і модератором зустрічі.

Одне з питань, що було порушене під час дискусії стосувалося, коли треба писати твори про війну: таки

зараз під час війни «по гарячих слідах», чи пізніше, коли емоції відійдуть, і картина війни стане більш правдивою?

Михайло Гафія Трайста підкреслив, що воєнна література про сучасну російську агресію почала зароджуватися 10 років тому, але якщо до тепер йшлося про ветеранську та волонтерську прозу, то після 24 лютого 2022 року тема російсько-українського конфлікту стала однією з наріжних для усієї української літератури. Він сам переклав три романи які вписуються в рамки «воєнної прози», це романи Час Миколи Хомича, Радіо ніч Юрія Андруховича та Амадока Софії Андрухович, а найпопулярніші двадцять книг, які появились починаючи від 24 лютого 2022 року, – це «книжки незламності», присвячені війні в Україні: *Лютий лютий 2022. Свідчення про перші дні вторгнення* Дарії Бури та Євгенії Подобної; *Емоційні гойдалки війни. Роздуми психотерапевта* Володимира Станчишиного; *Донбас: апартамент для молодят у готелі «Війна»* словацького репортера Томаша Форро; *Найдовша подорож* Оксани Забужко; Антологія *Війна 2022: щоденники, есеї, поезії* – до збірки увійшли твори Ліни Костенко, Сергія Жадана, Юрія Андруховича, Юрія Винничука, Павла Вишебаби, Любка Дереша, Ії Ківи, Андрія Любки, Олександра Ірванця, Лариси Денисенко, Павла Казаріна, Ірини Славінської та багатьох інших; *Журналісти на війні. Документальні дослідження, хронікальний літопис, аналітика* збірка журналістських спогадів, щоденники та хроніки українських воєнних кореспондентів, які з 2014 року виконували редакційні завдання в зоні бойових дій на сході країни; *Часи сновидін* Мстислава Чернова; *Вони перемогли. 11 історій про людей з ранами – видимим і невидимим* Анастасії Федченко; *Мобілізяка* Влада Якушевича; *77 днів лютого. Україна між двома символічними датами російської ідеології війни* – збірку написали 16 журналісток українського видання Reporters. Книжка, з одного боку, фіксує ключові події за цей

28, 29 Iunie 2024
LONDOHOME - MOLLA

FESTIVALUL CIVIC PEN ROMÂNIA

DEZBATERE
LITERATURA SCRISĂ DE FEMEI
CÂND: 28 Iunie, ora 17:00
UNDE: MUZEUL NAȚIONAL AL LITERATURII ROMÂNE
INVITATE: GABRIELA ADAMEȘTEANU, GRAȚIA BENGHA, MAGDA CÂRNECI, ANDRADA YUNUSOĞLU, MIRUNA VLADA

POEZIE CIVICĂ PERFORMATIVĂ
CÂND: 29 Iunie, ora 17:00
UNDE: LONDOHOME
INVITATE: MAGDA CÂRNECI, MUGUR GROSU, MICLEUȘANU M., MIRUNA VLADA
MODERATOR: COSMIN PERȚA
SET AUDIO: MUGUR GROSU

DEZBATERE
LITERATURA ÎN VREMEA RĂZBOIULUI
CÂND: 28 Iunie, ora 19:30
UNDE: LONDOHOME
INVITATE: RUKSANDRA CESEREANU, ARMAND GOSU, MIHAI TRAIȘTA, RADU VANCU

POEZIE CIVICĂ PERFORMATIVĂ
CÂND: 29 Iunie, ora 19:00
UNDE: LONDOHOME
INVITATE: SORIN DESPOT, ȘTEFAN MANASIA, LIVIA ȘTEFAN, ELENA VLĂDĂREANU
MODERATOR: COSMIN PERȚA
SET AUDIO: MUGUR GROSU

PARTENERI:
LONDOHOME
MUZEUL NAȚIONAL AL LITERATURII ROMÂNE

SESIUNEA 1
SESIUNEA 2

* ПЕН – від англ. PEN, «ручка», аббревіатура від англ. Poets, playwrights, Essayists and Novelists, «поети, драматурги, есеїсти, романісти» – румунська громадська організація, створена з метою захисту свободи слова та прав авторів, сприяння розвитку літератури та міжнародному культурному співробітництву. Входить до мережі національних центрів Міжнародного ПЕН

період, а з іншого – документує побут, дрібні деталі, які особливо точно відтворюють психологічний стан українців під час війни; *Тільки не пиши мені про війну* – збірка поезії Павла Вишебаби, лідера гурту «One Planet Orchestra»; *24.02. Щоденник війни* Андрія Мероника; *Абрикоси зацвітають уночі* Ольги Русіної; *Незламні. Книжка про спротив українських жінок у війні з російськими загарбниками* Вікторії Покатіс; *Котик, півник, Шафка* Олександра Михеда; книжка для дітей *Залізницею додому* Мар'яни Савки; *Драбина* Євгенії Кузнецової; *Дорожній щоденник* – збірка поезій Сергія Жадана та Матвія Вейсберга, в якій всі вірші та картини надруковані на чорному папері, адже саме цей колір, за словами митців, відповідає теперішньому часу в країні; та фотоальбом Ігора Шпака *Україна 2022. Спротив* (за статтею Ірини Семенюта «Під обстрілами, в еміграції, навіть в окопах – українські митці продовжують писати, документуючи нову реальність» <https://ms.detector.media/>).

А коли мова йде про книжки, які читають українці під час війни, за дослідженнями «Книгарні Є», виходить, що дитяча проза була найбільш популярною категорією у 2021 році, тоді як у 2022 році в лідери вийшла зарубіжна проза. При цьому українські автори не надто поступились своїм іноземним колегам. Серед українських авторів найбільший попит мали книги Сергія Жадана, Макса Кідрука та Ілларіона Павлюка. Всі троє увійшли до десятки авторів у 2023, тоді як в десятку 2021 року входило лише дві українські письменниці – Юлія Ярмоленко та Галина Вдовиченко. Збільшився інтерес і до

української класики. Попит на твори Івана Багряного зріс у 12 разів, Валер'яна Підмогильного – у десятеро, Володимира Винниченка – вдев'ятеро, Василя Симоненка – у вісім разів. Твори Тараса Шевченка, Івана Франка та Лесі Українки минулого року купували удвічі-утричі частіше, ніж до повномасштабного вторгнення. Суттєво зросла після початку повномасштабної війни категорія «Сучасна українська поезія». Продажі Жадана, Вишебаби та інших авторів зросли в чотири рази.

Письменник Радугу Ванку розповів декілька історій про своїх друзів і знайомих письменників з України, з якими зустрічався на різних міжнародних літературних фестивалях та ярмарках, а також виявив свою невдячність перед українськими письменниками, які продовжують писати російською мовою. «Російська мова це вже не мова Пушкіна, Лермонтова та До-

стоєвського, а мова Путіна, так само як після Другої світової війни, німецька мова перестала бути мовою Шиллера та Гете, а стала мовою Гітлера!» – зазначив письменник.

Історик Арманд Ґошу засудив російське вторгнення Росії в Україну, і розказав про свої подорожі під час війни по Україні й про відвідини українських військових музеїв, а голова румунського ПЕН Руксандра Чисеряну представила відеоматеріал про поетичні зустрічі з українськими авторами.

На заході також була коротко представлена поетична антологія українських та румунських поетів *Фотографія війни*.

Корнелій ІРОД

Весела божевілья І

(Продовження з № 361)

Мігай проговорився одного разу, що його батько домовився з якимось Берку уступити йому квартиру за 9.000 леїв; в ті роки така підмазка називалася *відступне*, а по-румунськи *filodorma* (філодорма) і, хоч була вона незаконною, оминати її було неможливо. У той день до півночі нетерпляче чекав я, щоб Петре Патрашку повернувся з театру. Нарешті прибув.

– Отакої, маестро! – зустрів я його. – Віддаєте помешкання не знаю кому, а питати мене – і гадки не маєте! Хіба я не в стані спромогтися на відступне?..

Патрашку не сподівався на таке, тому сказав трохи засоромлено:

– Не йдеться про відступне... Куди я збираюся переселятися, нема місця й на тутешні меблі, а знайшов я когось, який згідний відкупити все – меблі, килими, фіранки, холодильник, словом, усе...

– Пане Патрашку, а мої гроші що? Не ходять?

– Я гадав, що ти ледве почав працювати, і зарплата у тебе ще... А втім, ми все ж таки друзі, ні?..

– Тим більше!

Наша розмова ще потривала якийсь час (Патрашку, певне, вагався, думаючи, що я не маю отих 9.000 леїв, а я справді їх не мав). Аж десь о другій ночі пообіцяв залишити мені квартиру й анулювати угоду з отим Берку.

– Гаразд. Тоді, як нам цю справу?..

Запитав я майже не своїм ротом, бо турбували мене не так гроші, як щось інше, яке було набагато важче розв'язати: тодішній закон ділив державних комірників на дві категорії: *головні* комірники і *звичайні* комірники (це ті, що проживали разом з головним у спільній житлоплощі, будь вони члени тієї ж сім'ї або й чужі, записані *головним* у свою житлову площу, як от я). Коли головний комірник переселявся в інше помешкання, закон зобов'язував його взяти зі собою і решту комірників. Якщо Патрашку, скажімо, покине квартиру з вулиці Поменірі № 9, він візьме з собою й Мігая. А зі мною, як буде?! Яким способом міг би я залишитись у звільненій квартирі, якщо закон забороняє це? Моє запитання мало на увазі якраз цей закон.

У тому безнадійному стані я шукав рятівний вихід, бо Петре Патрашку поспішав оженитися і вже переселився разом з Мігаєм до своєї дружини – мала вона чудову квартиру біля парку Чішміджіу. З грішми вийшло краще: 5.000 позичив я з КВД¹ Міністерства освіти, а решту,

тобто 4.000, зобов'язався я виплачувати йому щомісяця по 300 леїв. А як поміняти прописку з Петре Патрашку на моє ім'я? До того ж міліція припирає, щоб Патрашку змінив паспорт, а це означало виписатися йому з колишнього помешкання.

Що мені робити? А час припікав своїми строками. Нарешті рятівну ідею знайшов таки я: звернутися нам з Петре Патрашку в народну раду бухарестського району Й. В. Сталін (сьогодні – сектор 1), в якому ми жили, з такою проською: оскільки Петре Патрашку, головний комірник квартири №1, що на вулиці Поменірі 9, дуже часто їде на гастролі, а тому не може вчасно платити комірне, просимо передати право головного комірника Корнелієві Іроду, який прописаний там же. Нашу заяву (до якої ми додали робочі довідки кожного з нас) було прийнято, але інженер Міку, директор районного житловідділу, постійно відкладав видання розпорядження виконкому нового розподілу житлової площі, тобто призначити мене головним комірником.

Про свою житлову ситуацію говорив я і колегам із «Сміхотерапії» (розуміється без тих подробиць, з яких могли би вони вловити нашу «хитрість» щодо рокировки між мною та Петре Патрашку), плекаючи надію, що хтось із них, головню Леоніда Йонеску, стане мені в пригоді.

А казав я вам, що Леоніда Йонеску був порядним – він зразу-таки виявив бажання допомогти мені:

– Ось що, – каже він, – завтра районні житловідділи працюють і після обіду. До мене повинен прийти Фанел (це його шофер) – мушу підписати якісь папери; він підвезе тебе до житловідділу району ім. Сталіна. А там ти обов'язково скажи їм: «Ваша бюрократія, товариші, загнала мене в божевілля...», – закінчив Леоніда сміючись.

Другого дня Фанел зупинив чорну *Волгу* перед «Неврозами» десь о третій годині. Можливо, доти Леоніда Йонеску уже потелефонував, куди треба (тіла в моїй душі така надія), і я нетерпляче ждав дійти до того клятого управління й розв'язати нарешті таке важливе для мене питання. Спішу я, значить, у «Гардероб» переодягтися, а там – колодка на дверях! Жінка, яка берегла одяг хворих, працювала лише до другої години, бо після цієї години, звичайно, не виписують нікого з лікарні. Що ж мені робити? Таж не піду в те управління в піжамі та в халаті божевільні!.. Мене охопив розпач – невже знову невдача?

Коли втратив я всяку надію, врятував мене Букур Кіріак, однокурсник Тітія Єнаке – прийшов відвідати

¹ КВД (по-рум. Casa de ajutor reciproc) – Каса взаємної допомоги (К. Ір.).

його. Був Букур одягнений в сіро-зеленкуватому костюмі, і я подумав запропонувати йому (пояснив і чому) помінятися нам на годину-дві «формами»: він мені – «цивільний» костюм, а я йому – піжаму і халат божевільні. Букур радо згодився («Посплю якусь годину в твоєму ліжку, – каже він, – бо минулої ночі я повік не ступав...»), але біда в тому, що розміри його одягу не підходять: я худий і вищий за нього, мабуть, на 20 сантиметрів, а Букур – низький та надутий, мов індик. Ще піджак – так-сяк, надіну його наопашки, але штани такі короткі, що ледве сягали на дві долоні нижче моїх колін. Уявляєте, як я виглядав?

– Нічого, – сказав професор Октав Боянджіу, підхожуючи загальний сміх присутніх, – відновиш моду «тричверткових» штанів, так званих «рибальських»...

А щоб узуті його пантифлі й мови не могло бути – їхній розмір 37, а я ношу 44! Я от-от уже мав відмовитися, але зрозумів, що таким чином втрачаю чи не єдину можливість переписати на себе хорошу квартиру. Так що вирішив я спорядитись: сорочка і краватка, піджак наопашки, штани трохи нижче колін, а взутий у хатніх туфлях. Члени «Сміхотерапії» і кілька пацієнтів «Неврозів», які бачили моє кумедне оформлення, умирали зо сміху, але я сів у елегантне авто Бухарестської народної ради й поїхав.

У районному житловідділі не звернули уваги на мій одяг, хіба швейцар, але його, певне, сильніше вразила поява машини столичних начальників, ніж мій кумедний вигляд. Тому він поквапився мені назустріч. А урядовець із-за засувного віконця бачив лише мою голову, а коли почув, хто я і чому прийшов, усміхнувся доброзичливо: «Товариш директор Міку таки сьогодні підписав ваш документ...». Незвична люб'язність працівників районної народної ради підтвердили моє припущення, що Леоніда Йонеску «зацікавився» моєю справою, і я нарешті *головний комітник* квартири, в якій живу, а віднині Петре Патрашку хай виписується, коли хоче!

Але моя відсутність в лікарні мала несподівані наслідки для членів «Сміхотерапії», а я навіть сказав би, що якоюсь мірою для «Неврозів» у цілому.

Пізніше розказали мені, що після мого відходу Тіті Єнаке залишив Букура Кіріяка в нашій палаті, а той, не чекаючи запрошення, ліг у моє ліжко. Гість був, мабуть, дуже втомлений, бо заснув зараз же.

Ідею висунув потім, здається, Гогу Ґаврілеску.

– Давайте налякаємо трохи твого друга, якщо кажеш, що він уперше в божевільні... – запропонував він Тітієві Єнаке в присутності решти членів кооперативу «Сміхотерапія».

І що гадаєте вкоїли бідному Букурові Кіріяку?

Гогу Ґаврілеску пішов до старшої медсестри і сказав їй, яку витівку задумав: він хоче налякати юнака, який відвідує пацієнта. Наприклад, може вона зробити йому ін'єкцію дуже болючу, але щоб не пошкодила студенто-

ві? «Чому ні? – згодилася медсестра, увійшовши в гру, – вколю йому ампулу кальцію – страшно болять...»

Ґаврілеску надів і собі білий халат і пілотку, взяв величезний шприц з довгою голкою (це щоб бути певним, що налякає Букура, бо медсестра використає звичайний шприц). Коли увійшли у нашу палату, Букур Кіріяк спав спокійно, а почувши голоси, підвівся на лікті.

– А ви, Іроде, спите? Забули, що в цій годині у вас ін'єкція? Ану поверніться долілиць...

Букур Кіріяк витріщився на величезний шприц, що був у руках «доктора», скорчився і промимрив злякано:

– Я не...

– Ану, юначе, поверніть зад!

– А я... я – не Ірод...

– Що? Не валяй дурня, хлопче! Чи, може, хочеш, щоб наділи тобі гамівну сорочку і переселили в павільйон лютих божевільних, доки пригадаєш, як тебе зовуть?.. Ляж долілиць!

Коли почув таку загрозу, Букур згодився прийняти болючий укол і тихо скавулів, скільки часу тривало введення кальцію.

– Ось, бачиш? – заспокоїливо мовив Ґаврілеску. – А тепер спи, скільки хочеш! Тобто до сьомої, коли знову...

Букур Кіріяк був смертельно переляканий. Після того, як «доктор» і медсестра зробили свою справу і пішли геть, він подумав покинути, і то якнайшвидше, нашу резервну палату.

У цей час внизу перед «Неврозами» Гогу Ґаврілеску розважав пацієнтів, смішно й детально розказуючи про болючу ін'єкцію, яку медсестра ввела в зад Тітієвого гостя. Оповідь підохотила іншого пацієнта, полковника у відставці Єлефтереску – високого й огрядного чоловіка. Питає він, сміючись:

– Де Іродова собака?.. Іду питати гостя, чи не хоче купити її...

«Собака» – це старий дірявий черевик з відірваною й роззявленою підошвою, якого я разом з Тітієм, прив'язавши на мотузок, волочили алеями лікарні; хворі не приділяли нам майже жодної уваги, бо у божевільні повно диваків, а здорові перехожі хрестилися, але ми не дивились на те й продовжували кликати «собаку»: «На, цю-цю, песику, на!» або проганяли: «Марш, дзявкало!». Але про «собаку» – трохи пізніше.

Єлефтереску взяв шкраб із густого бузкового куща, де ми його ховали, насунув на голову якусь дрантиву феску аж майже на очі та став підніматися сходами до нашої палати.

Коли Єлефтереску з'явився у дверях, Букур поблід і позадував до вікна.

– Ласкавий пане, купіть пса! – загрозливо загарчав Єлефтереску. – Ади який файний! Купуєш, чи ні?! – закричав він, коли побачив, що Букур мовчить.

(Продовження на 30 с.)

Весела божевільня I

(Продовження з 29 с.)

Не роздумуючи довго, Букур скочив на бляшаний нічний столик і плигнув через відчинене вікно. Упав, мов здутий вітром, і зашелестів серед бузкового куща, звідки його з трудом розплутали. Блідий, як стіна, подряпаний до крові в кількох місцях, Букур Кіріак безглуздо дивився на гурток чоловіків і жінок, які качалися від сміху.

Не зразу і нелегко вдалося Тітієві Єнаке, Гаврілеску та іншим переконати Букура, що він просто став жертвою їхніх жартів.

— Ану, юначе, — лагідно заговорив до нього Гогу Гаврілеску, — придивися до мене: то я «доктор», котрий відвідав тебе!.. Не впізнаєш? А ін'єкція, не бійся, ампула кальцію — дуже корисна для кісток...

Загальний сміх, можна сказати, протверезив нарешті Букура Кіріака, та не гадаю, що він смакував жарти «божевільних». Але завдяки фіглям, скоєним йому, «Сміхотерапія» перетворилася із кооперативу на «підприємство національного значення», яке зберегло колишню назву. Зате таким підприємством вже не міг керувати якийсь голова кооперативу, а обов'язково генеральний директор. А таку високу посаду Гогу Гаврілеску вважав, що заслужив тільки я, бо, каже він, завдяки мені вдалися їхні фіглі, скоєні гостеві Тітія Єнаке.

Ще довго після того в «Неврозах» сміялися з бідного Букура Кіріака, а той уже не відвідував Тітія Єнаке — відхотілося... Через кілька років я зустрів Букура Кіріака в Москві, тоді працівника румунського посольства.

Кілька разів до нашого гурту підходив — тихо, несміливо, ввічливо усміхнений — чоловічина якихось шістдесяти років, одягнений «по-божевільному», як і ми. Не бачив я його раніше і не знав, з якої він секції (потім довідався, що й він лежить на панську хворобу). Не дуже високий, костистий, руки жилаві, а широкі долоні у мозолях, мов у землекопів або чорноробів. Стояв самотньо, трохи осторонь і ледь усміхався, коли ми реготали й качалися од сміху. Таві Боянджіу нахилився одного разу й шепнув мені біля самого вуха:

— Це Іліє Лазар...

Дивлюся на професора й здивовано знизую плечима.

— Славний газетяр в довоєнні роки. Я гадав, що він ще в тюрмі... А ти нікому про це, чуєш?

Набагато пізніше дізнався я, що Іліє Лазар (може, займався він і газетярством, не знаю) був одним із передовиків Національної Селянської Партії і близьким

співробітником Юлія Маніу². Потрапив він у «Неврози» теж завдяки докторові Паулові Кортезі — «поправлятися» трохи після тюрми. Дивно, що доктор Кортез не боявся давати притулок «бандитам»...

А з «собакою» інша історія. Коли не було нічого кращого робити, я та Тіті Єнаке прив'язували на мотузку зношений дірявий черевик і, волочачи його за собою, прогулювалися центральними алеями божевільні. «Пенсіонери» лікарні не дуже придивлялися до нас — вони звикли бачити щодня не одного з тих, у котрих «не всі дома». Зате сторонні, тобто люди, які відвідували своїх хворих — одні сміялися з нас, інші боязко відступали вбік, а декотрі зупинялися, хрестилися і співчутливо тихо говорили: «Господи! А воно ще молоде...».

Я та Тіті байдуже й неквапно йшли далі, на нікого не дивилися, продовжували свою розмову:

— А про цей будинок, що скажеш? — питає Тіті.

— Вгорі, останні два поверхи хороші, але внизу необхідний ремонт.

— Правду кажеш. Тоді ось що: поверхи хай залишаються такими, а підвал та перший поверх треба негайно повністю валити, потім ми їх наново відбудуємо!

— Ну, давай валити! Прив'яжи пса ось біля того дерева...

Кожного разу мали ми чимало глядачів.

Одного дня «шпацірували» ми зі своєю «собакою» середньою алеєю, тією, що веде до головних воріт. Якийсь дядько, бажаючи показати себе дуже жартівливим і покепкувати з нас, голосно запитав, щоб почули перехожі:

— Як називається ваш пес?

— Куцу, — відповіли ми, не зупиняючись.

Але тип знову:

— А кусати кусає? — цікавиться далі сміючись.

Ми зупинилися.

— Хто? — питає Тіті.

— Пес.

— Котрий пес?

— Оцей. Ваш пес...

— Ти звихнувся, чоловіче? Не бачиш, що то черевик?!..

Тип, розчарований почутим, зупинився серед алеї, а ми рушили далі в супроводі нашого «пса».

Через п'ять хвилин ми знову надібали того дядька, який раніше мав охоту посміятися з нас. Сидів він на лавці перед «Нейрохірургією». Ми зупинилися неподалік, ніби й не помітили його. Тіті голосно запитав мене:

— Так що, рішився ти чи ні? Купуєш пса? — смикнув він за мотузку і приволік черевик до мене.

— Та я б купив, — кажу. — А цікаво, скільки правеш за нього?

² Юлію Маніу (1873-1953) — румунський політичний діяч, демократ, президент Румунської Національної Партії, згодом Національної Селянської Партії, академік, міністр в кількох кабінетах, двічі прем'єр-міністр. В 1947 р. був засуджений на довічну каторгу. Помер 1953 р. у Сігетській тюрмі (К. Ір.).

– 100.000.

– Гаразд. Я згідний, бо то невеликі гроші. Купую! – зрадів я, аж сплеснув. – Ось даю тобі за собаку двох котів. Кожен з них вартує по 50.000.

Тип зрозумів, що наш діалог присвячений йому. Він нахмурився, блимнув сердито в наш бік і пересів оддалік на іншу лавку.

У «Неврозах» – я вже про це говорив – члени, які склали «Сміхотерапію» (понад сорок осіб) зажили, можна сказати не перебільшуючи, весело й безтурботно. Принаймні так здавалося. Вдень кожен мав своє діло – лікування, відвідини ідальні (які стали дуже приємними), прогулянка, читання якоїсь книжки під час післяобідньої сієсти, задрімати на годинку або стати в чергу біля одного із 10-12 загальнодоступних телефонів і дзвонити, хто куди хоче (гріш у 25 банів мав великий попит, бо лише з цією монетою можна було телефонувати). Ну, а вже ввечері – одне з двох: або сідаємо в холі перед телевизором, якщо показували якийсь фільм чи концерт (уже якихось шість-сім років існувало і в нас телебачення), або – а це найчастіше – виходили перед «Неврозами» на довгий порціон здорового сміху: жарти, анекдоти, смішні спогади. У такій атмосфері було не дивно, що декотрі з нас здружилися і потім радо зустрічалися і після виходу з лікарні. Довгі роки я продовжував бачитися з декотрими колишніми «божевільними»: досить часто з професором Октавом Боянджіу (ми заприятелювали, хоч був він на дев'ятнадцять років старший за мене), з Гоґу Гаврілеску та з Катею (Скатериною) Малек, рідше з Леонідою Йонеску і з доктором Паулом Кортезом, а з іншими – зовсім не бачився або зустрічався випадково.

Минуло неповних три місяці, відколи здобув я «громадянство» «Неврозів» божевільні ім. проф. д-ра Георґе Марінеску, і колектив «Сміхотерапії» почав рідшати: виписувався то один, то інший. Першим покинув нашу палату Гоґу Гаврілеску. І, зрозуміло, не могли ми залишити його, щоб покидав божевільню будь-як. Змовилися ми влаштувати йому незабутній вихід. І таки добилися свого.

Скільки часу Гаврілеску барився в імпровізованому кабінеті доктора Кортеза, прощаючись і дякуючи йому за особливий догляд, Тіті Єнаке поцупив з кишені його піджака медичну виписку з лікарні, а я побіг щодуху до центральних воріт і сказав сторожеві, що якийсь божевільний збирається тікати, що «рідня принесла йому святковий одяг, щоб обманути вас, тобто, щоб ви гадали що то якийсь пан, а не небезпечний цаплений. Він навіть підкупив кількох хворих, які проводитимуть його галасливо та весело, аби ви думали, що його виписали, але, знайте, то чистісінька брехня, бо не має він такого документа». «Ти що?! – сердито вислухав сторож. – Не говори! А я що тут? Сніп чи стовп?! Таже без належного паперу я й пташку Божу не пропущу!»

Ще перед обідом, дуже зворушений, ледве ховаючи щирі сльози, Гоґу Гаврілеску обняв кожного з нас і в супроводі урочисто-галасливої й веселої процесії попрямував до головних воріт. Попереду йшов Тіті Єнаке з нашою «собакою», а я побіг ще раз до будиночка сторожа-воротаря сказати, що ось наближається утікач. Потім я залишився позаду всіх.

– Куди? – став сторож перед Гоґу Гаврілеску.

Той, зворушений, але в хорошому настрої, не помітив строгого тону сторожа, відповів весело:

– Я, брате, перестав бути божевільним – іду додому.

Сторож не відступав:

– Білет!

– Який білет?

– Медичний випускний білет...

– Та залишіть чоловіка, хай іде додому, – кричу я ззаду, а за мною Єлефтереску та інші. – Його жде жінка, діти...

– Ви що? Закон єсть закон – без білета я не пропущу й рідного батька! Бо зараз покличу санітарів-носільщиків! Такими хитрощами мене не обдуриш!

– Та чекай трохи, Петре, – став Гаврілеску нишпорити по своїх кишенях.

– Ніякий я не Петро, я – Марін!

– А я гадав, що ти Святий Петро при райській брамі... Є в мене той білет...

Галас та сміхи ставали чимраз гучнішими, з усіх боків кричали, щоб сторож пропустив Гоґу Гаврілеску, а сторож загрожував покликати групу носильщиків. Раптом з вікна адміністративного будинку почувся голос директора лікарні Мею:

– Що сталося, Маріне?

– Пане доктор! Оцей хоче тікати з лікарні, але я...

Заглушливий вибух загального сміху покрити слова сторожа. Через хвилину доктор Мею квапно наближався до нашого гурту.

– Що таке? – запитав він сердито ще здалеку. Але тоді ж упізнав декотрих із нас і заспокоївся.

Леоніда Йонеску зустрів його сміючись:

– А ось цей божевільний, – кивнув він носом на Гаврілеску, – збирається накивати п'ятами...

Доктор Мею поважно потиснув руку Гоґу Гаврілеску:

– Уже покидаєте нас, товаришу генеральний директор?..

– Я б радо пішов додому, але сторож хоче, щоб я ще побув у вас... – подивився він на задеревілого сторожа в смішно виструнченій позі. – Каже, що без випускної довідки не можна... Доктор Кортез дав мені папір, але не знаю, де дівся...

– То не цей?.. – простягнув йому Тіті Єнаке документ.

Знову покотилася хвиля загальних сміхів, а Гоґу Гаврілеску, хоч явно зворушений розлукою, весело засміявся й собі:

– Хай живе «Сміхотерапія»! Уже час було й мені потрапити...

Ірина НЕКІТ

Я РОЗМОВЛЯЛА З ПУТІНИМ

(Політична вистава)

(Продовження з № 361)

Напівтемрява.**Сорін на дивані, дивиться у телефон.**

СОРІН: Влад Мішін... Влад Мішін (*ковзає пальцем по екрану телефону*)... «Я пам'ятаю, як ходив зі шкільною бригадою на горб, де ми рвали зело, пропасинкували виноград. Опівдні ми сиділи в тіні виноградної лози і їли хліб, сир, варені яйця. Яке смачне було все в ті часи! Я добре заробляв, за п'ятнадцять рублів купив чоботи на зиму»... Так, звичайно... «Я пам'ятаю будинок культури, кіномеханік Іон привозив нам фільми, особливо ми любили індійські фільми, все село ходило дивитись індійські фільми»... Фу-ха-ха, індійські фільми! Отже... Що ще там написано?... «У нас була купіль в селі, по суботах ми ходили купатися, я, моя сестра, моя мама, сестра моєї мами та її дівчата, і ми там зустрічалися зі сусідами та зі спеціалістами з управління, приходила бухгалтерка, секретарка, вчительки теж приходили, вони не соромилися нас, учнів, вони сміялися, жартували...» Ясно! Ностальгія, ностальгія... Я не маю нічого з тобою, Владе Мішін. Block! Block! Я заблокував тебе. До побачення.

Сорін лягає на диван, підкладає кілька подушок під голову.

СОРІН: Питання... Питання... Ось питання! «Якби ти був в кімнаті з Путіним і мав би пістолет, ти б застрелили його?»... Повторю (*натискає на кнопки телефону*)... Ідеально.

Коротка перерва.

Під час появи коментарів можна чути характерні звуки з телефону.

ГОЛОС 22: Та стріляв би! Нехай злочинець відповість за смерть тисяч людей!

ГОЛОС 23: Я б його викликав надвір і пустив би йому три кулі в голову!

ГОЛОС 24: Ні, я б не стріляв, я не терорист.

ГОЛОС 25: Я б його зубами розірвав!

ГОЛОС 26: Я не хочу жити з цим тягарем. Я не знаю... Я не думаю, що можу вбити.

ГОЛОС 27: Не пропагуйте міжнародну ворожнечу!

ГОЛОС 28: Я б стріляв впевненою рукою і ні хвилини не вагаючись.

ГОЛОС 29: Фарисей чортів, збурих усю планету!

ГОЛОС 30: Якби ви були з ним у кімнаті, Путін навіть не був би Путіним.

Сорін дримає.**У кімнаті шум.****З'являється Путін.**

ПУТІН: Добрий вечір.

СОРІН (*підводячись*): Привіт...

ПУТІН: Як справи, Соріне?

СОРІН: Хто ви? Як ви потрапили сюди?

ПУТІН: Ти мене не впізнав?

СОРІН: Ні!

ПУТІН: Володимир Володимирович Путін... Радий зустрічі.

СОРІН: Я заснув і мені сниться сон. Мені сниться Путін.

ПУТІН: Ні, ти не заснув. Ти прокинувся. Ти ніколи не був таким тверезим, як зараз.

СОРІН: Через вас я півтора року не сплю.

ПУТІН: Безсоння... Кошмари...

СОРІН: Кошмари, так! Ти ввійшов у мій розум, ти ввійшов у мій мозок, я не можу позбутися тебе, бузувіре, ти мені снишся щоночі. Я не можу відпочити. Як закриваю очі, бачу бомби, вибухи... чорний дим і твоє жовте обличчя, і твої гострі вуха. Йди звідси! Згинь!

ПУТІН: Я не можу згинати. Я справжній Путін.

СОРІН: Ти привид.

ПУТІН: Я не привид, тому що я не мертвий. Я живий...

СОРІН: Залиш мене у спокої.

ПУТІН: Соріне, ти поставив запитання друзям по фейсбуку.

СОРІН: Так, і я отримав багато відповідей.

ПУТІН: Твоє запитання геніальне, вітаю.

СОРІН: Мені не потрібно твоїх вітань.

ПУТІН: Ти їх спитав, але тобі самому не вистачило сміливості відповісти.

СОРІН: Я заснув...

ПУТІН: Ти не заснув!

СОРІН: Залиш мене у спокої. Я тебе не бачу, не чую...

ПУТІН: Відповідай, Соріне.

СОРІН: Дай мені поспати.

ПУТІН: Відповідай на своє запитання – Якби ти був в кімнаті з Путіним і мав би пістолет, ти б застрелили його?

СОРІН: Зникни!

Сорін встає з дивана, схвильовано ходить по кімнаті.

ПУТІН: Я чекаю відповіді.

СОРІН: Ти даремно чекаєш. Ти примара, галюцинація... Ти не справжній Путін.

ПУТІН: Це не так.

СОРІН: Ти брешеш! Навіщо ти прийшов? Хто тебе послав?

ПУТІН: Мене ніхто не посилав. Я прийшов поговорити з тобою.

СОРІН: Як ти сюди потрапив?

ПУТІН: Я не можу тобі сказати.

СОРІН: Не можеш, звичайно, не можеш... Ти не ти! Твій голос схожий на твій голос, але це не твій голос. *(Зривається.)* Ти не Путін. Знаєш, що б я з тобою зробив, якби ти був Путіним?

ПУТІН: Скажи, Соріне! Давай говори!

СОРІН: Якби ти був справжнім Путіним, я б тримав тебе у підвалі без їжі та води. Я б тебе відвіз в лікарню в Україні до дітей, які втратили руки і ноги. Я б змусив тебе стояти біля сирен повітряної тривоги день і ніч. Я б зв'язав тобі руки і залишив лежати на вулиці в Бучі. Опісля я повів би тебе посидіти у калюжі, в окопах, щоб на тебе сніжило, під градом куль. Я б залишив тебе на відкритому полі, щоб на тебе лізли танки. Тоді я б кинув тебе у спільну могилу, щоб ти лежав серед трупів, а твої солдати засипали б яму вапном.

ПУТІН: Мм-так. Я бачу, ти мене ненавидиш.

СОРІН: Вся земна куля ненавидить тебе!

ПУТІН: Неправда. Багато люблять мене. Твоя мама любить мене.

СОРІН: Залиште маму!

ПУТІН: Вона в мене вірить. Вона мене розуміє. Ми з одного тіста.

СОРІН: Яке тісто?! Досить, мовчи!

ПУТІН: І я, і вона радянські люди.

СОРІН: Homo sovieticus...

ПУТІН: Так, homo sovieticus.

СОРІН: Геть! Забирайся!

ПУТІН: Я і ззовні, і всередині, і вгорі, і внизу, і тут, і далі, я – скрізь. Я все контролюю.

СОРІН: Ти мене не контролюєш.

ПУТІН: Ти дитя Радянського Союзу. Я повинен піклуватися про тебе.

СОРІН: Мені не потрібна твоя турбота!

ПУТІН: Але чому ми стоїмо? Давай сядемо і поговоримо трохи.

СОРІН: Мені нема про що з тобою говорити!

ПУТІН: Дивись, Соріне. Вертишся, крутишся, не знаходиш свого місця, не знаєш, якою дорогою піти. Але для нас, у Радянському Союзі, шлях один – комунізм.

СОРІН: Залиш мене з твоїми аномаліями.

ПУТІН: Це не аномалія. Це реальність.

СОРІН: Ти хочеш повернутися? У минуле століття?

ПУТІН: Комунізм вічний, Соріне. Він був, є і буде. Ти всмоктав комунізм з молоком матері.

СОРІН: З материним молоком... Ага, вгадав! Мама мене грудьми не годувала. У матері пропало молоко! Я виріс з «Малишем»!

ПУТІН: Так? Це добре. Але де був зроблений «Малиш»? На московських фабриках. Ми відправляли вам «Малиш» в усі куточки держави. У всі куточки нашої безмежної держави!

СОРІН: Дякую! І зараз болить живіт від твого «Малиша». Стоп, стоп! «Малиш»... «Малиш»... Якою мовою ми зараз розмовляємо?

ПУТІН: Давай не будемо відхилятися від теми. Я говорив про комунізм.

СОРІН: Якою мовою ми розмовляємо? Румунською чи російською?

ПУТІН: Це неважливо.

СОРІН: Так, це важливо! Ти сказав добрий вечір, коли зайшов.

МАЛО: Так.

СОРІН: Ми вже чверть години розмовляємо румунською.

ПУТІН: І, що?

СОРІН: Путін не знає румунської мови, це означає, що ти не Путін.

ПУТІН: Ми насправді говоримо російською. А ти думаєш, що румунською.

СОРІН: Ти шахрай!

ТРОШКИ. Не ображай мене. Я скажу твоїй матері, що ти невічливий.

СОРІН: Залиш мою маму!

ПУТІН: Вона лояльна, вона вкладає душу у все, що робить.

СОРІН: У тебе є армія тролів. І без мами можна.

ПУТІН: Звідки ти знаєш, що вона троль?

СОРІН: Я зрозумів.

ПУТІН: Я не можу від неї відмовитися. У цьому є свій шарм. Вона спонтанна, дієва, трохи наївна... Я їй сказав, що візьму її в Кремль і дам їй важливу посаду, і вона мені повірила.

СОРІН: Жах! Ти монстр.

ПУТІН: Я дбаю про вас, Соріне.

СОРІН: Дякую! Ти вселяєш у нас страх, ми втратили спокій, ми втратили розум. Весь час дивимось вгору – літак летить, ракета? Здрагаємося від будь-якого удару – все, почалося? Війна прийшла і до нас? Ти погрожував підірвати наші мости, ти відключив нам електричний струм, ти залишив нас мерзнути, ти підняв ціну на газ...

ПУТІН: Так, я підняв ціну на газ. Що мені було робити?

(Продовження на 34 с.)

Я РОЗМОВЛЯЛА З ПУТІНИМ

(Продовження з 33 с.)

СОРІН: Це не твій газ.

ПУТІН: А чий?

СОРІН: Всієї планети. Природне родовище, залишене Богом. Ти не маєш права хапати все і дозволяти іншим мерзнути.

ПУТІН: Ти вже великий хлопець, жаль, що ти багато чого не розумієш... Скажи, у вас є борги за газ? Не можете оплатити рахунки? Ти прийшов до мами, щоб грошей тобі дала?

СОРІН: Я прийшов не за грішми. Я прийшов до мами. Хтозна, чи ми ще побачимось.

ПУТІН: Не будь таким песимістом.

СОРІН: Як мені не бути?! Ти сказав, що збираєшся атакувати ядерною зброєю. Ти сказав, що збираєшся скинути атомну бомбу на Україну! Ти хочеш скинути атомну бомбу на Європу!

ПУТІН: Атомна бомба, атомна бомба... Ти справді думаєш, що я хочу натиснути червону кнопку? Думаєш, я хочу підпалити планету? Ти порівнюєш мене з Нероном? Озлоблений Нерон спалив Рим і що отримав? Йому ніхто не аплодував, всі його ляляли. Ні, я не Нерон, я Путін. Кожного ранку я прокидаюся і запитую себе – натискати мені червону кнопку чи ні? Я не можу вирішити, у мене серце калатає в грудях, коли я думаю про той гриб... Я стою, тримаючи палець над червоною кнопкою, і не можу вирішити. Я не посланець смерті. Мені подобається життя! Я люблю жінок і квіти, і випивку, і вечірки! Давай веселитися, хлопче! Вип'ємо і загукаємо. Гу-ю-ю, гу-ю-ю! Чи навпаки? Ю-гу-гу, ю-гу-гу!

Путін гукає.

ПУТІН: Де водка, Соріне?

СОРІН: У нас немає водки.

ПУТІН: Але у вас є граппа! Бачимо все зі супутника. Ми все бачимо звідти, згори! Твоя мама тримає граппу в буфеті. І має чарки з венеціанського скла, так? *(Дістає з буфету пляшку граппи й чарки.)* Вип'ємо, Соріне! На честь нашої зустрічі.

СОРІН: Я не хочу граппи.

ПУТІН: Ти не хочеш? Тобі треба навчитися пити, хлопче. Давай я тебе навчу. *(Наливає горілку в чарки.)* Справжній мужчина вміє пити. Хіба ти не справжній мужчина? Ти хочеш залишитися таким, слабкуватим хлопцем? Молокососом?

СОРІН: Я не молокосос!

ПУТІН *(випиваючи)*: Ху! Доообра! Краща за водку. О, ні, вибач, водка на першому місці! Ми завжди на першому місці. Ми перші полетіли в космос. Ти чув про Юрія Гагаріна? Я хотів бути схожим на Юрія Гагаріна. У дитинстві я мріяв полетіти в космос. І настане день,

настане день, коли моя мрія здійсниться! Я хочу, щоб мене вивели на орбіту, щоб я літав над землею й дивився, як сходить сонце. Гагарін вилетів о сьомій ранку і, потрапивши туди, високо-високо над усім, сказав: Наша планета прекрасна... наша планета блакитна. Він перший побачив, що вона блакитна! І літаючи легко, як пір'їнка, невагомий, не відчуючи ваги власного тіла і тягаря турбот, спогадів і сумнівів, він почувався вільним, абсолютно вільним і щасливим! А коли він побачив сонце на горизонті, він почав співати *O, Soole mio, O, Soole mio...* Ти знаєш цю пісню? Давай, співай зі мною.

СОРІН: Ні.

ПУТІН: Я знав, що ти скажеш «Ні». Ти молодий, нон-конформіст, негативний, ти все заперечуєш, тобі не подобається, як ми, старі, думаємо, тобі не подобається, що ми, старі, робимо... О-о-о, але я не старий. Я покажу тобі, що я не старий. Мені подобається життя! Кров кипить у моїх жилах, я можу стрибати, гоп! гоп!, я вмію віджиматися, раз-два!, я вмію співати, я можу бити кулаками по столу, я можу все... *(Підходить до вікна.)* Я міг би навіть гори з місця зрушити... Як називається ця гора?

СОРІН: Монте Граппа.

ПУТІН: Я можу перекинути Монте Граппа. Ха-ха-ха-ха! Але я дозволю їй стояти на своєму місці ще сім тисяч років. Мм-так, я голодний. Що у тебе в холодильнику? *(Відчиняє холодильник.)* Голубці! Справжні молдавські голубці. Ми отримали супутникові знімки ваших голубців. Наче тепер бачу їх, горщик голубців. *(Жадібно їсть.)* Смачні, з кропом і петрушкою, зі свининою, завітні бабою Аною.

СОРІН: Ти знаєш бабу Ану?

ПУТІН: Я тобі казав, що ми все бачимо зі супутника. І я бачив бабу Ану, коли вона робила голубці, і я бачив Джузеппе, коли він приніс три кошики винограду для твоєї матері. Анжела хоче зробити домашнє вино, чи не так? Вона любить домашнє вино! Вона любить, щоб іскри стрибали з молодого криваво-червоного вина. Я хочу допомогти Анжелі. Виноград ногами розчавлю. Принеси кошики, Соріне.

СОРІН: Не принесу.

ПУТІН: Відійди убік. Я принесу їх. Думаєш, у мене немає сили? Ти думаєш, я не знаю, що вона поклала їх у комору?

СОРІН: В диспенсу.

ПУТІН: В диспенсу, блядь!

Путін приносить кошики з виноградом.

Потім приносить великий пластмасовий таз.

(Далі буде)

**З румунської переклав
Степан ТРАЙСТА**

Анна ТРАЙСТА-РУШТЬ

БЛУКИ

(Уривок з роману «Дикий рай»)

Після того, як вступив Петро Довган до партії, всякі політичні службовці, котрі приходили тоді до села, почали штовхати його всюди, щоб «тягнув людей за язика» і цікавився, де ховаються опоненти нового режиму, котрі стали небезпечними ворогами компартії, і ті, котрі читають Біблію та проповідують Святе Письмо або інші такі подібні речі. Іншими словами, хотіли, щоб Довган став їхнім інформатором і доносив все, що побачить або почує від людей: куди ходять, із ким зустрічаються, про що балакають, коли лягають спати, кого люблять і кого ненавидять.

На їх думку, Петро був підходящою людиною: говорив мало, жив далеко від села, біля дороги, котра вела людей у різні сторони долини Лали і навіть до сусідніх сіл, що були за її межами.

Петра не дуже захоплювала тодішня політика, як не цікавила його ані присяга їй. Попав туди через наївність, бо хотів допомогти своїм дітям. Хотів повести їх до міста на науку, щоб вони покуштували пізніше добрішого хліба. Але тепер це діло ускладнилось, і він уже не знав, як поступати, щоб вибратись із цього клоччя.

Петро Довган зрозумів це ясно із самого початку. Але тепер удостоверився ще більше. Знав куди ці партійні слуги тягнуть і старався, скільки міг, обминати їх. Не хотів бути їхнім доносчиком та, потягнути і себе в багно. Коли слали його кудись, щоб не спричинити нікому зла, підпивався. Думав, що може так відсторонять його і, таким чином, позбудеться тих клятих «партійних обов'язків», куди попав зразу, як муха в гаряче молоко.

Але горілка тліє тихим полум'ям і ніколи не веде людину до якогось добра, а заронює її ще глибше у болото, якщо та не в силі відмовитись своєчасно від неї.

Після героїчного вчинка його сина Андрійка, на другий день ранком, коли Василина поралась біля тварин, повернув до них Мурешка і переказав, що зовуть Петра негайно до сільради. Чому? Не знає. Мабуть, на якесь засідання, припустив той та подався в ліс за хворостом і грибами.

Петро швидко переодягнувся та, не сказавши Василині ні слова, вийшов. Жінка доїла корову та, коли виходила із хліва, лиш побачила, як її чоловік поспішає стежкою. Занепокоєна, гукнула на нього:

– Гей! Ти куди, чоловіче, рушаєш натще? Дома тільки роботи є, а ти пустими дорогами плянтаєш! Їсти не хочеш, із нами не говориш, маржинам-єс не накопив свіжого, а тепер крадькома уходиш із дому... – невдоволено докоряла вона.

– Є накошеного за хижов уд учера доста. На нині ще мают, – відповів коротко Петро та, подався до села.

У сільраді, Петро не знайшов майже нікого, бо політруків викликали вранці до міста на якесь негайне інструювання, а інші служаші, що залишились, не знали в чому справа.

Петро пожалів, що протоптав стільки кілометрів із дому дарма, коли у нього стоїть домашня робота. Так що, не гаяв часу і скоро подався назад додому, але за поворотом зустрів Федуну, котрий не відставав та заманив його до Дувидової корчми.

Приєднався до них і Боб'юк, і так вся трійця друзів сіли за стіл. Коли ті два добре підпились, причепились до Петра, як реп'ях, мов зговорились. Зразу почали його судити, принижувати, виставляючи себе героями.

Петро не був задеркуватим ніколи, навіть ні з Бахусом. Тепер випив натще лише півчарки хмелянки «Секеріки» та не звертав на них уваги. Але, коли ті повернули до політичних справ, розмова розпалась.

Всі присутні й ті, що підпирали кожного дня диявольський дім, почувши їхню суперечку, нагромадились навколо служителів нового режиму та ковтали все, як зелена ящірка комахи на сонці.

– Слухай, Петре, чого-с запхався у партію, а тепер не служиш юй, ані не слухаєш нікого? Тільки ми, Ілько Медяник, Ленін та ще скулька прихильні новому світу і держимоса нових закону та й розпорядження великих партійних. А ти... – докоряв йому Федун.

– А я, што?... – запитав спокійно Петро, бо ще не встиг підхмелитися та, не тягнув п'яним у струни.

– Ти? Ти – ніякий!.

– Як ніякий? – запитав тремтячим голосом Довган і ледве стримався, щоб не дати тому ляпаса.

– Ніякий! Задармо їси партійний хліб, як і твої діти у Сиготі. Хочеш ізробити їх панамі, а сам не виконуєш ніякі обов'язки. Не служиш партії та її інтересам, а застаєш всяких таких, як і ти, што клочатся усюди, – сердився Боб'юк, пригадавши собі й про давні Василинині натяки і тепер хотів помститись на Петрові.

(Продовження на 34 с.)

БЛУКИ

(Продовження з 35 с.)

– Ти їси партійний хліб, бо тебе платят, а не мене! За ото і ходиш коло людських хиж! Я їм свуй черствий корж, што родитса на мою земни. Так што, не бічелуй¹ мене, ані моїх дітей! Май добре тікай дому успатиса, аби-с са протверезив, бо-с п'яний! – порадив йому сердитий Довган.

– Аж я п'яний, а ти што шукаєш у коршмі кожного дня? Плетеш рукавиці? Ти не п'єш? Ци, може, покляни б'єш туй? Дивиса на него, ун – тверезий... Сидит цілий день у коршмі без діла, а жона-му хтознає якого пройдисвіта антикомуніста пряче у шури та обиймає... – пробурмотів злісно Боб'юк.

Петро знімав і поблід зразу, коли почув таку образу й неправду про свою дружину. Він любив її, хоч знав, що у молодості, перед їх шлюбом, Василина закохалась в Івана Печиріпу та віддала серце другому. Але для шлюбу вибрала його, Петра Довгана, та подарувала йому купу діточок, із котрих одно загинуло під час війни. Поважала, ждала надійно його повернення і ростила їхніх дітей. Тримала на ногах все господарство і весь життєвий тягар прямо і достойно. А тепер аби їх обох хтось так принижував і наводив п'яні бріхні – не міг допустити.

«Гія удплатити такому!» – вирішив Петро, та жбурнув об підлогу напів недопиту чарку. Потім скочив, як обпарений, піднявши кулак на Боб'юка. Але другі товариші по чарці зупинили його:

– Лишай, Петре, не варта із таким докладатиса! Не видиш, што бреде!

– Бреде? Ви думаєте, што бреде! – процідив скрізь зуби Петро. Сей, як і Федун та ще скулька із них, думаєте, што запусто ходят коло хиж і тягнут вас до коршми? Сі всі безбожники – дуже добрі «цімбори»: п'ют із нами за наші гроші, дозвідують нас файно за всяке, розшивають наші ошийники та кезелови², а удтак мельдуют³ і направляють⁴ за будь-што всюди. А до того, знаєте і ви, што сей нещасник має без міри усяких дітей по селу, чіпаєса без сорому до всьох жоней, коли найде їх самих дома, а сам говорит за других, – висказав обурений Довган та вдарив Боб'юка прямо у пику, що той аж похитнувся та, ледве що не впав.

– На! Се – за Василичу, розпустник проклятий! – промовив Петро голосно. Та, коли намірявся знову ударити того, не встиг, бо перед ним появився його син Андрійко і зловив батька за руку.

– Няню, давайте дому скоро! – промовив захеканий син.

– А што? Пуйду зараз! – відповів сердитий Довган, бо дуже хотів помститись Боб'юкові.

– Мама вас кличе! Давайте! – потяг його за рукав хлопець.

У корчмі не було багато людей, бо то було серед білого дня, десь біля полудня, коли всі шукали собі потреби біля обійстя або у полі, а не біля чарки, як ті декілька, між якими був і Довган.

Тепер, коли зайшов його одинадцятилітній син до корчми, куди окрім нього ніхто із його роду не ступав, люди замовкли. Петро схаменувся і вибіг стрілою надвір. Там зупинився, сплюнув гіркою, що давила йому горло, а потім ковтнув свіжого повітря і відкашлявся. Спантеличений, Петро глянув на хмуре небо, а потім на сина і засоромився. Пробудився зразу і назавжди, як після чорної ночі, хоч тоді не випив лиш пів чарки.

По дорозі додому не розпитував Андрійка у чому річ, тільки крокував мовчки за ним. Мучила його совість, що заблудив туди, де не треба було, та занедбав сім'ю і господарство заради пустих чужих інтересів. Правда, зробив це для старших дітей. Але ж якою ціною?!

Довгий час не говорив ні син нічого. Тільки тоді, коли піднялись на Подину, де не було хат, Андрійко розплакався.

– Што із тобов, хлопче? – запитав переляканий батько. – Хтос занедужав дома?

– Ні!

– А што?

– Прийшли якіс катуні ци міліція до нас із карабінами, убрані у чорному та перевернули все в хижі. Шукали на поді, у хліві, у шури, на городі, в ліску, всюди. Казали, што прячутса у нас якіс партізани-антикомуністи.

– Як? – обурився Петро, пригадаши собі про свіжу сварку із Боб'юком.

«Ун із Федуним мають бути замішані у суй справі. Із зависті набрехали на мене хто знає што і де, а удтак пуслили за мнов Мурешку другого п'янюгу, нібито до сільської хижі, а самі поволокли мене до коршми, диаволи прокляті», – подумав він, а потім запитав:

– А тебе хто прислав за мнов? Они, ци мама-ти?

– Ні они, ані мама. Я сам прибіг за вами. Хотів-єм вам розказати, што я винен за се все, – розплакався Андрійко знову.

– Як ти винен?..

¹ Бічелувати – судити, звинувачити.

³ Кезелов – (від угор.) манжети.

² Мельдувати – скаржитись.

⁴ Направляти – доносити.

– Я! Я вчера врятував двох, що тікали із-перед міліції. Хто ото були, не знаю.

– Де оти два тепер? – злякався Петро.

– Не знаю. Втекли кудись сночі. Але де? Не знаю...

Не хотів признатись, що заховав їх під хатцею, у печері за їх пастуником, де випадково знайшов її там у густих корчах цієї весни, коли ходив туди за білими бриндушами. Окрім старшого брата Івана, не розказував нікому про неї, бо так домовились. Бо як говорив йому Іван: «Не знати, що може бути там, та не є добре розповідати другим про сю галерею у нинішні часи».

Андрійко дотримався слова та зате не згадав ані тепер нічого про це місце, де заховав дизертирів. Боявся, щоб його батько не видав тих двох. Розказав тільки, як було із зайцем, котрий утік додому і заховався під муром у шурі, куди привів і поліцейських собак, а «чорні» переслідувачі подумали, що там заховались утікачі. Затє зробили обшук у них і перекинули всю хату.

– А ти мені чогос не вказав про се діло сночі? Га? – запитав Довган сердито.

– Коли ви прийшли дому... було пuzно, а ми уже полігали спати, – хотів сказати «п'яний», але стримався. Чомусь побоявся, хоч Петро не дуже сварив дітей. Більш Василина їх муштрувала.

– А мама-ти чого не вказала мені рано?

– Мама не знає нічо про мого заяця, ані про тих «чорних». Не була дома, коли оти прийшли. Перед того пушла у потук до волошина та взяла і малих із собов. А коли прийшли назад, я юй не казав, аби не боялася. Був уже вечур.

– Шукали і вчера?

– Шукали, але не перевертали много. Тільки передивилися. Та й ото май бурш у шури, де гавкали пси, бо понюхали мого заяця.

– Сиділи довго?

– Ні, пушли скоро у тот другий край, коло Мурешки.

– Мали вартувати цілу нуч хижу... – припустив Довган.

– І я думаю, бо наш пес гавкав зараз до рано, доку не захрип.

– Ну, хлопче, хроне діло... Як ми уколотимеса із сего, не знаю. Але якос буде... Бог допоможе! Добре, що оти втекли! – поплескав вдоволено Андрійка по спині. – Але бурш такого не чини нігда! І не говори тепер за се діло абсолютно нікому, аж би што було! Зрозумів? Бо інакше, темниця нас поїст навіки, –

зауважив йому батько. – А тепер давайме скоро дому, бо хто знає, што там є...

– Оти «чорні» пушли уд нас давно. Коли я рушив за вами, їх уже не було. Не найшли ото, што шукали та, забралися на зламання туди, де сонце не сходить.

Коли Петро із його сином Андрієм вернулись додому, розтривожена Василина взялась до мужа: сварила, докоряла та виливала свої невдяки гіркими сльозами.

– Куди ти, чоловіче, пропадаєш цілі дни та приходиш уночі дому п'яним? Куди бредеш та не маєш гадку за нас? Я сама уже не можу тільки робити, гадкувати хижу та, дозерати і сих малих дітей. Знаєш добре, што не маю на кого їх лишити. Гія копати, зараз буде гія косити, жати, їсти приготувати копалникам, косарям і женцям. Не можу покласти вес тягар тільки на Андрія. Ще недорослий ні ун, не бирує. Тепер докунчує третій клас. Много раз не йде в ошколу та остає дома, бо сама без тебе не встигаю. Має щастя, што має добру памнять, бо інакше... І нині не був, бо прийшли оти безбожники із Секурітету⁵, ци удки були, та перепудили нас усьох. А тобі што? Не було-тя дома і не болит-тя! Забрав єс-са рано та-с пропав, як нуч. Кого служиш, чоловіче добрий? Зайшов-єс у оту нещасну партію та єс-са запутав у Федуну, Боб'юка, Біволюка і Медяника, усьох солодких пустелнику⁶, што пахнут гурьким, куди ступають. Добра шлюда, чоловіче! Видиш до чого она тебе привела? До п'янства, недустатку, сварки, невдяки і што раз захоч! Із-за тебе се-курісти⁷ нам перевертають хижу, переслідують, засуджують нас невинних і перепужають дітей. А ти по селу плентаєшся коло них і коршми. Нині-завтри заберут нам і земню, і ліс, бо уже звідували за него; запрут у темницю або, може, і розстріляють, а ти, Петрику, іди до них та служи їм за се!.. – гримала на нього Василина, а потім склонила голову на стіл і заридала вголос. Старалась вилити всю життєву гіркоту, котру пережила під час війни і після неї.

Малюки перелякались і всі троє розплакались разом із матір'ю, що аж хата задзвеніла.

Петро мовчав. Слухав її і калявся в душі, бо усвідомлював, що вона має рацію і говорить правду. Потім зразу пожалів її, обняв та промовив тихо:

– Перебач мені, Василюк! Прости! Я согрішив, што-м заблудив, куди не треба. Бурше сего не буде!

– Не буде, доки-са не забуде...

– Не буде! – рішуче відповів Петро.

– Боже, услухай твої слова!

⁵ Секурітет – Секурітате – Департамент державної безпеки – таємна поліція в Соціалістичній Республіці Румунії в 1948-1989.

⁶ Пустелник – ледар.

⁷ Секуріст – агент Секурітате

Михайло Гафія ТРАЙСТА

БАРАБЕРИ

(Повість)

3. МАРІЧКА

(Продовження з № 361)

Не думала Марічка, що старості Петькові Хренчуку так скоро вдасться помститися їй.

Ліпше сказати: не вдасться, але через нього мусіла втікати з дому.

На третій день після того, як вигнала старосту з хати, до неї постукав Василь Хромий, який працював «старшим, куди пішлють» у Сільській хаті.

«Невже й вуйко Василь здурів, і хоче до мене в ліжку?» – здивувалася Марічка, бо інакше чому б приходив до неї вночі.

– Ой, дитино, дай вуйкові погарчик горівки, бо таке ти маю казати, що без погарчика не зможу, – промовив наче строфу вірша старий.

Марічка, посміхнулася, витягла пляшку і налила старому.

– Що за лихо трапилось, вуйку?

– Ой трапилось, Марічко, трапилось – горе душі та й три дні!

– Щось з вашою Василюю?

– А з моєю Василюю все в порядку, що може трапитись бабі? З тобою біда дитино!

– Про що ви, вуйку?

– А про те, що отой паскуда, староста Петько, записав тебе на список тих, що їх будуть висилати на «мункосазот».

– Я його вигнала з хати, він грозив, що покаже мені...

– Ліпше була ти його прийняла, бо то великий бітанга, а тепер уся путеря у його руках.

– І що мені радите робити?

– Що робити? Тікати треба, чим скоріш!

– Тікати, куди? – здивувалась Марічка.

– Куди, куди? В ліс! – аж трохи не скрикнув Василь.

– А що мені в лісі робити, партизанити, чи опришкувати?

– Кайманувати!

– Кому, де? – посміхнулась Марічка, давши собі справу, що старий не радить їй шукати партизанів.

– Староста велів зібрати всіх, хто на списку, о десятій завтра перед Сільською хатою, нібито хоче важне діло повідомити.

– О, який хитрий!

– Да, а звідти прямо на машини – і до мункосазоту. Всіх не врятуєш, але я був добрий цімбор з твоїм няньом.

– Ну і куди мені тікати?

– Рано прийде за тобою Флорін Кодрул, легінь зі Свинного потоку, і поведе тебе в ліс, де працюють лісоруби барабери. До Олекси Гайдамаки – він теж цімборував із твоїм няньом, не дасть тобі пропасти, бо інакше завезуть тебе до Німеччини, і хтозна, чи вернешся звідти?..

Ранком, на зорі, Флорін постукав у вікно. Марія хоча й не знала його, але вийшла надвір з бесагами на плечах, подала їх Флорінові, а сама повернулася до хати звідки винесла десятилітрову корчагу з горілкою – гостинець для лісорубів.

– Лягай на віз, а я тебе прикрию сіном, поки вийдемо зі села, хтозна, кого можемо стрінати.

Марічка лягла, а парубок накрив її веретою, поверх якої накинув сіна.

Мусіла втікати з рідної хати, наче розбійник якийсь...

І перед ким вона провинила?..

Перед Господом Богом?..

Перед людьми?..

Чи перед старостою, що не стала його коханкою?..

«Ти ще мене на колінах благодатимеш, звийо!» – пригадала Марічка його слова.

А може ліпше була б вона стала його коханкою?..

Тоді не треба було б їй утікати з дому в ліс – до чужих людей...

Вона і так вже для всіх є сільською блудницею – звиєю, хвойдою, курвою...

А там, в лісі, хтозна, що чекає на неї?..

Та нічого війна – не вічна. Війна закінчиться... так говорив Луїз. Може, він і повернеться до неї. Обіцяв... але скільки можна покладатися на його обіцянку?..

А не повернеться – не повернеться, що з воза впало – те пропало.

Коби війна закінчилась... а війна закінчиться. Закінчилась перша, то закінчиться й друга, а тоді вона продасть все і піде жити до міста, але десь далеко, де її не знають.

Може, у Баню, або в Сукмар – Ардял великий.

Коли виїхали зі села, Флорін зупинив віз і почав коней напувати.

– Можна вилізати з-під сіна, далі вже ми не зустрінемо твоїх односельчан, – гукнув на неї.

Коні пили свіжу воду і форкали задоволені.

– Твої коні? – запитала Марічка, і сама здивувалась, що їй прийшло таке запитати парубка, мабуть, щоб порушити тишу.

– Няньові, – відповів Флорін через плече. – Які нянові – такі й мої.

– Гарні коні, – похвалила Марічка. – Тягнуть добре?

– Як чорти, – посміхнувся хлопець, і Марічка побачила крізь сутінок, який він гарний.

Флорін запряг коней, стрибнув на віз, і подав Марії здорову каменюку.

– Тримай!

– Що мені з нею робити?

– Розіб'єш мою дурну голову, якщо ми не полюбимось, поки дійдемо до колиби. Ха-ха-ха! – розсміявся Флорін, аж луна покотилась лісом.

А потім, ніби нічого й не сказав, добув зі своєї сумки пляшку «Секаріки», випив здоровий ковток і подав пляшку Марічці.

– Пий дівко!

Марічка, не думаючи, взяла пляшку і пригубила.

– Не кажи мені так!

– Як? – здивувався парубок.

– «Дівко», ти ж знаєш як мене звати.

– Знаю, Марічко, більше не буду, – посміхнувся Флорін і заспівав:

*Ой, Марічка – біла чічка,
Ай, Марічка люба,
Чи не даш ми постояти
На череві дуба?*

*Чи не даш ми постояти,
Сівор запалити?
Такого ти хлопця репну,
Що ме говорити.*

Флорін замовк, ніби зажурився. Чути було стукіт кінських копит об камінь гірської дороги, дзвіночки дзвеніли весело, дорога піднімалася поміж столітніх дубів, а війна, староста, страх перед «мункосазотом» залишались позаду.

Марічка старалася вгадати, що буде далі, що чекає на неї в майбутньому, якою буде її доля...

Старалась, але не могла вгадати нічого.

– Ще багато залишилось? – запитала парубка.

– Ще залишилось досить. Ось там за тим хребтом, відповів Флорін.

За першим поворотом, погнав віз на галявину, і зупинив. Кинув перед коней трохи сіна і посміхнувся до Марічки:

– Ну настав час, бери камінь в руку і розбий мені голову.

– Ти, хлопче, здурів! – посміхнулася Марічка.

– Як не здуріти з такою чічкою на возі? Ну, що чекаєш давай, – похилив голову Флорін. – Вдаряй!

– Кучерів твоїх шкода! – Відповіла Марічка і погладдила його по голові.

Коли добрались, вже було далеко за полудень.

З верхів долинали до них крики, команди, іржання коней, стукіт сокир, скрегіт пил.

– Варди ла вале-е-е! – донеслось до них.

– Що вони кричать? – запитала Марічка.

– Що паде зрубане дерево, застерігають, щоб не впало на когось, – відповів Флорін.

Скраю галявини, перед потічком, чорніла стара, велика, кругла колиба.

Марічка постояла трохи у дверях, бо всередині було темно, а потім увійшла, слідом за Флоріном.

Всередині смерділо онучами та тютюном.

Серед колиби горів вогонь, а дим піднімався крізь отвір зроблений у даху. Біля вогнища стояли два довгі столи, витесані з товстих колод, почорнілі від диму, який в дощову пору не виходив крізь отвір, а навкруг, біля стін колиби стояли потлаші, збиті з товстих дощок, настелені сіном накритим веретами.

– Тут будемо спати, моє місце ось там, можеш спати біля мене, – підморгнув їй Флорін.

Колиба не сподобалась Марічці, дотоді в такому приміщенні не спала, але знала, що скоро привчиться, бо труднощів не боялась. А війна скоро закінчиться. Мусить закінчитись!

Коли почало смеркати, в колибу почали заходити лісоруби. Поверталися змучені й голодні. Таких голодних людей Марічка не бачила ніколи. Потім посідали на потлаші й почали курити. Всі чомусь мовчали й дивились на Марічку з неприємністю. Навіть Олекса Гайдамака, який погодився переховати її, не сказав їй ні слова.

Марічка мовчки підійшла й подала йому пляшку горілки, яку приготувала заздалегідь, а корчагу поставила під потлаш.

Олекса Гайдамака випив ковток і подав пляшку далі.

Пили всі, обтираючи роти брудними рукавами.

Далі почалась розмова.

Горілка відігнала втому і розв'язала язика.

Марічка лягла на потлаш, де її вказав Флорін й дивилась на них.

Ілько Коцор почав мугикати пісню:

*Ой, гулі, каже гулі,
А все гулі, гулі.
Такі маю дві білявки,
Як сиві зазулі.*

До Коцора долучились й інші:

*Одна була Катерина,
А друга Ярина,
Коби прийшла ота третя,
Купив бих юй вина.*

Опісля гула вся колиба:

*Ой, уд вина болить шия,
А уд пива голова,
Купи любку горівочки,
Я уд неї здорова.*

(Далі буде)

Сидонія НИКОРОВИЧ

КАСАНДРА

(Продовження з № 361)

Надворі чим раз гірше звівалася буря. На шиби ліпило снігом, навівало в хороми. І доносився шум ліса. Лячно було.

Старий щось мішав квачем у глечики і півголосно говорив. А стара сиділа за піччю, як все, і погойдувалася. Щось зловісного зблисло на хвилину в Касандриних очах. І гостро завзято зарисувалось коло уст. І знов затиснула кулак.

— Неньо татарку відмовляє, — сказав Семен і зблизвся до неї.

Вона його сердито відтрутила:

— Іди, бо як ти дам...

Покривилась йому. Відтворила рот, показала зуби і зашипіла. Семен стрясся нервово. Якось дивно прискочив і щипнув сильно її в руку. І знов зашипів, але сей раз, як роз'юшений кіт.

Касандра навіть не подивилася. Щось так крутилося коло її серця. Підходило в груди і перлося в горло. «То нечистий, то він сам», — думала Касандра. Опустила руки. Таки її потяв. Дрож пробігла її тілом, і вона в'ялою рукою сягнула за пояс. Намацала ладан. Семен довго не входив до великої хати до неї.

Вона чула голосні оклики. Ба, навіть крик. Стихло. Нараз щось гупнуло, раз, другий і третій, і в хату вбіг Семен. Без сумніву, билися. «То нечистий їх так тре», — думала Касандра. Семен блідий, ще з більше відтвореним ротом, переляканий став серед хати.

— Що там вас тлумить? — спитала байдуже Касандра.

— Неньо хоче, аби я учився примівок, та як тих щезників викликається. А мені лячно, — і легко увесь дрожав.

— Ет, ет! — і подивилась у вікно, що чим раз більше заліплювалось снігом. Щось скрипіло, дуркотало. Касандра напружено наслухала. Наслухала допізна. А Семен стояв серед хати безпомічний.

*

Весна.

Ще дуже зарання. Лише що стопився сніг, і земля затягнула в себе воду.

Ще всюди голо і сіро було. Сумно стояли нагі дубини і гола сіра толока. Ще голі були верби в яру. Але блисло сонечко і все оживало. Знатно було, як все дихало.

Касандра рано встала, і старий взяв її розкопувати виноград. Через всю зиму були часті непорозуміння між татом і сином. Семен ніяк не хотів порозуміти, що і він мусить учитися того ремесла. Щоби й він став колись таким славним, як його дід, прадід і як батько. І як давно вже те ремесло було в їх роді, гей-гей, переходило від батька до сина, хтозна вже з якого покоління. Хіба старого не кликали на сторону, не їхав аж на третє-четверте село, або й ще далі. Семен чогось уперто боявся того ремесла. Часто приходилось аж до бійки, і Касандра мусіла їх розборонювати. Вона відчувала, що в неї тоді ліз щезник. Вона ставала люта і хотілось їй всіх побити. Але гамувала кожний раз в собі диявола, як лише намацувала рукою ладан.

День був теплий. Касандра зі старим звивалась. Робота їй ішла лиш тоді, як коло неї хтось був, а як сама, то зараз попадала в задуму. І чи не мала вона що думати?

Відкидала набік чорну пухку землю, що ще парувала. А старий витягав обережно голі гінці, що вже були пересичені соком і припинав їх до лат. Сонце тепле, гріло так мило, ніжно. Старий часто зачіпав бородою у лати. Його лице було грізне, змучене.

Пополудню пішла зі старим у поле, на його ниву, яка лежала посередині самого поля, коло криниці з довгим журавлем. Там була купа грубших і тонших дубиків.

Старий почав тесати і складати бурдей. Касандра йому допомагала.

— Видиш, небого, сей бурдей мав ще бути перед п'ятьма роками готовий. Та гадаєш, що я мав з ким його скласти? Де? Як я свого сина кликав або хотів брати зі собою в поле, то він зараз тікав. А то вона його так навчила, от та його мама, бодай не сконала. Школи його не вчила сама, та й не давала вчити. Гей, та бо я собі й жінку вибрав... — і старий засвистав. Касандра подивилась на нього.

— Хороший я був парубком, гей хороший, але через се моє ремесло не міг я там посватати, де серце хотіло, а мусів брати ту, що всі її не хотіли... Небого, відей, я тебе навчу мого ремесла, бо той, — і помахав кулаком, — до нічого не береться. А то не мій син, він в ню вдався, і такий запевний, як вона. Три рази вже хотів взимі втікати, я його, небого, задурно не б'ю.

І далі тесав та бурмотів собі у бороду щось невиразне.

Касандрі цікаво було знати те ремесло. Хіба воно таке страшне? Хоть трохи лячно, але цікаво.

– Навчу тебе, небого, всяке зілля збирати, болячки гоїти. Ая! – Так розмовляв, наче з кимось дуже близьким, до кого має велике довір'я.

До двох неділь був бурдей під дахом. Касандра щоразу йшла з ним у поле.

Раз вернулись обоє з поля, а було то пізно увечері. Застали хату відчинену, а в ній не було нікого. Надворі стелився теплий м'який весняний вечір.

– Де поділися? – бурмотів старий по оборі. Касандра сіла утомлена на лавицю. Спустила запрацьовані руки у подолок і дивилась у вікно.

– Гей, де ви? – кликав старий і ходив навкруг хати.

Небавом виринула стара, скулена удвоє.

– Де ти ходиш? – сказав нетерпляче. – А де подівся Семен? Від рання нема його. Пішов? І ти підеш за ним. То він у тебе вдав ся. Так ти його навчила, що до нічого не придався. Раз до жадної роботи. А се вже котрий раз поволочився десь у безвісті? Казала, що як ожениться, то сидітиме дома. То була твоя штудеранція. Еге.

Касандра, як зачула сю розмову, зраділа і наче якась вага спала, що досі придавлювала її груди. Висунула з вікна голову і наслухала.

– Як пішов, то бодай і не вернувся б, який певний. А добре, що ти силувала його оженились. Ти, відьмо, – крикнув так остро, аж його борода задрижала. – А він вдав ся в тебе, він відьмак.

– Хі-хі-хі! – засміялась стара погано, сухо. – А ти що? Га? Ти фармазонник.

– Еге, але не відбираю молока від корів. Те, що роблю, то на користь людям.

«Семена нема», – раділа Касандра. Їй мило було. Коли б уже й не вернувся ніколи. З радості не могла вечеряти, не могла скоро заснути.

Чула, як допізна старі сперечались.

Касандра легко спала.

Тішилась, як йшла рано зі старим у поле, що вчором не застане несамовитого.

Старий кінчив пошивати дах бурдея.

Касандра сіяла мак на пів з тютюном.

Так старий щороку робив. Завжди мав свій тютюн і ніхто про те не знав. Тютюнові ростинки скривались цілком між маком.

По обіді сіла Касандра під криницю. Чула, що назад неї фиркали коні. Вона не оглядалася.

– Ти тут Касандрочко? Що робиш небого? – спитав Никифір.

– Бідую. – відказала і чогось усміхнулась.

– Бідуєш? – прив'язав коні до слупа.

– А ти вже дома? – і піднялась високо та зрівнялась разом з ним.

– А вже мене виреклямували.

– Ая! Добре! – сказала зажурено.

– То правда, що той несамовитий десь пішов?

– Ая, пішов.

Никифір напоїв коні й пішов.

Було сухо, сонце пекло... Дощу було треба. Всі селом скаржились на посуху, від усіх разом, наче з одних уст, чулось: «Дощу!». Касандра сиділа на приспі. Старий порався по хоромах. Взяв у руки обтесану баличку з валиньком і пішов на межу. Касандра за ним. Він забив патик у землю і довго-довго дивився в небо, в те саме місце. Потім вираз його лица змінився. Вертав межею зовсім інший. Наче щось великого сповнив, наче зі святими говорив.

– Буде дощ, – сказав переконливо до Касандри. – Буде сього тижня безпечно. Я його пустив.

Се було їй дивно. Як патином можна пустити дощ? Але старому вірила. Вона вірила в його кожне слово. Покірна, наче його рідна дитина, слухала, коли що розказував. Їй здавалося, що вже трохи звикла. Що звикла до того, що не сходиться з людьми. Звикла до того, що її не уважали за молодицю, газдиню, але за щось, що не належить до людей. Навіть не тямила, як перестала ходити до церкви. Зате щораз більше цікавилася ремеслом старого. Та стару однаково ненавиділа, ненавиділа її усім серцем.

Уже б ото все було добре, коли б не той жаль. І коли б не та свідомість, що Никифір дома. Так їй уже було призначено і була вже твердо переконана, але чомусь єство не хотіло добровільно піддаватися тому призначенню. А чогось уперто хотілося щастя.

– Хе! Хе! Хе! – щось так немило хропіло в старої в грудях.

– Ходи за мною, – і подала Касандрі стара в руки сухе зілля і два глечики. Касандра послушно пішла за старою. Дивилася напружено на всі рухи старої. Стара малою спичкою відпалила вершок рога молодій корові. «Відай, заправляє», – подумала Касандра. В порожнину рога стара напхала ладану, якогось зілля, шептала довго і хрестила корову. Касандра намагалась почути ту примівку, але її слух ловив лише слово «манна» і ненастанно «манна».

Було вже по полудню.

Касандрі стало нудно. Хотілося їй іти конче в поле до бурдея. Ходила поперед хати. Якась утома і лінь лежала в її рухах і виразі її лица. Недбало звисала хустка по її плечах. І все ще без кирпичи. Їй те було байдуже. Дивилася оперта на перелаз, на село. Так, ніби на якийсь інший світ. А про маму і своїх забула, рідко коли думала про них.

(Далі буде)

ДУХОВНІ ДЖЕРЕЛА

Володимир АНТОФІЙЧУК

ДІЯННЯ СВЯТИХ АПОСТОЛІВ

Апостол Павло

Савле, Савле, чому ти Мене переслідуєш?
Діяння, 9: 5

Апостол Павло (Савл, Савло) не знав Ісуса Христа в час його земного життя. Він не входив до дванадцяти апостолів, але завдяки особливому покликанню та надзвичайно великим місіонерсько-богословським заслугам разом з Петром ушановується як «першопрестольний апостол», «апостол народів».

Спочатку Савло (Павло) нещадно переслідував християн. Він народився і виховувався в єврейській глибоко релігійній родині, пишався тим, що походив «з роду Ізраїля, з племені Веніамінового, єврей із євреїв, фарисей за Законом».

У переслідуванні християн Савло поводився вкрай жорстоко, погрожував смертю Ісусовим учням, кидав до в'язниць і чоловіків, і жінок. У первосвященника він випросив листи до синагог у Дамаску, щоби пов'язати новонавернених і привести їх на розправу до Єрусалима. Коли ж Савло підходив до Дамаска, раптом осяяло його світло з неба і пролунав голос:

– Савле, Савле, чому ти Мене переслідуєш?

– Хто ти, Господи? – перепитав той у відповідь.

– Я – Ісус, що ти його переслідуєш. Тож устань, увійди до міста, і скажуть тобі там, що робити.

Подорожні стояли й дивувалися, бо чули голос, але нікого не бачили.

Збентеженого й осліпленого Савла привели за руку до Дамаска. Три дні він не бачив, не їв і не пив. На допомогу йому Господь хотів прислати свого учня, на ім'я Ананій, але той відповів:

– Господи, чув я від багатьох про цього чоловіка. Чимало зла наробив він християнам. І тут він має владу від первосвященників ув'язнювати всіх, хто взиває до імені Твого.

А Господь прорік:

– Іди, бо Я обрав цього чоловіка, щоби понести Моє Ім'я до народів, до царів і до синів Ізраїля. Я сам сповіщу, скільки повинен він постраждати за Ім'я Моє.

Ананій прийшов до оселі Савла і, поклавши на нього руки, промовив:

– Брате Савле! Послав мене Господь Ісус, щоб ти прозрів і наповнився Духом Святим.

І в ту мить наче якась луска відпала з очей Савла, і він прозрів, а вставши, охрестився і почав у синагогах проповідувати про Сина Божого Ісуса Христа. Слухачі дивувалися й говорили:

– Хіба це не той, що переслідував у Єрусалимі християн?

**Ван Рейн Рембрандт.
Апостол Павло. 1635 р.**

Савло ще завзятіше проповідував, міцнів духом і все більше тривожив цим юдеїв. Так минуло чимало часу, і юдеї змовилися вбити його. Савло дізнався про це, але його вороги не полишали свого наміру. Тоді учні, рятуючи наставника, спустили його по стіні в кошику.

Савло повернувся до Єрусалима, щоб приєднатися до Ісусових учнів. Але всі сторонилися його, бо не вірили, що й він – учень Ісуса. Але Варнава привів його до апостолів і розповів їм, як Савло-Павло почув в дорозі Господа та як у Дамаску проповідував в ім'я Ісуса. І він залишився з ними в Єрусалимі.

Апостоли Павло та Варнава подорожували багатьма містами, проповідуючи Слово Боже. У Лістрі зустрівся їм каліка, що не міг ходити від народження. Нещасний уважно слухав проповідь Павла, і той помітив його віру. Апостол гучно наказав йому:

– Стань на рівні ноги.

Хворий зіскочив з місця й пішов. Вражені побаченням, слухачі, що вірили в еллінських богів, загомоніли поміж собою:

– Боги у людській подобі зійшли до нас!

І прийняли вони Варнаву за Зевса, а Павла – за Гермеса. А жрець із найближчого храму Зевса привів до міських воріт волів, намірившись принести їх у жертву. Проте Варнава та Павло рішуче заперотестували:

– Схаменіться! Ми такі ж, як і всі люди. Закликаємо вас, щоб ви навернулися до Бога Живого, Творця неба, землі, моря й усього, що маємо. Бога, що дозволяє народам минулих поколінь обирати власний шлях, хо-

ча й засвідчував про себе різними доброчинствами й виповнював людські серця радістю та любов'ю.

Доклавши немало зусиль, апостоли зуміли перекопати людей не складати їм офіру. Тоді ж надійшли юдеї з Антіохії та Іконії й підбурили юрбу. Павла каменували й покинули за містом, гадаючи, що він мертвий. Однак, коли над ним схилюлися учні, він підвівся й вирушив до міста. А вже наступного дня він почав проповідувати в сусідніх місцевостях.

Дорогою до македонського центру Филипи Павлові та його супутникові Силі стрілася одна рабиня, що мала віщунський дух. Віщуючи, вона приносила великі прибутки своїм господарям. Побачивши апостолів, віщунка голосно закричала:

– Ці люди – раби Бога Всевишнього, вони провіщають нам шлях спасіння!

Віщунка всюди переслідувала апостолів. Так тривало кілька днів. Павлові це надокучило, і він звернувся до духа:

– Іменем Ісуса Христа вийди з неї.

І той одразу ж покірно виконав наказ.

Господарі віщунки, зрозумівши, що пропала надія на їхній заробіток, почали привселюдно звинувачувати апостолів у тому, що вони нібито бунтують місто й навчають людей звичаїв, які суперечать римським законам. Розлючена юрба напала на Павла й Силу, подерла на них одяг і побила їх палицями. Апостоли потрапили до в'язниці. Опівночі вони молилися і співом прославляли Господа. Несподівано стався великий землетрус, захиталася в'язниця, повідчинялися всі двері й з усіх поспали кайдани. Переляканий сторож подумавши, що всі в'язні повтікали, намірився вкоротити собі віку мечем. Та Павло гучним голосом зупинив його:

– Не чини собі ніякого зла, бо ми всі тут!

Сторож вивів апостолів надвір і запитав:

– Що потрібно мені робити, щоби спастися?

А вони відповіли:

– Віруй в Господа Ісуса Христа, і спасешся ти і дім твій!

І сторож завів їх у свою оселю, обмив їм рани й тут же охрестився з усією своєю родиною. І запросив усіх до столу, і радів з усіма, що повірив у Бога.

Апостол Павло наполегливо проповідував Слово Боже в Палестині, Греції, Малій Азії, Італії та інших регіонах античного світу. Якось зупинився він у Троаді, де святкували суботу. Бажаючи відбутися наступного дня, Павло промовляв аж до півночі. У світлиці, де відбувалося зібрання, встановили багато світильників. А один юнак, на ім'я Євтих, сидів на підвіконні. Стомлений довгою промовою, він міцно заснув і впав з третього поверху додолу, забившись на смерть. Павло схилюся над ним, обняв його і сказав:

– Не тривожтеся, бо його душа в ньому!

Відтак повернувся на місце, переломив хліб і спожив, і промовляв аж до світанку. А Євтих ожив, і всі безмірно зраділи.

Проповідями Слова Божого і зціленнями важкохворих апостол Павло здобував все більше й більше прихильників, завдяки йому багато людей наверталось до віри Христової. Коли він прибув до Єрусалима, його з любов'ю прийняли брати. Він докладно розповідав про все, що зробив Бог між язичниками завдяки його служінню. Також зазнавав Павло переслідувань і нападів. Юдеї з Азії, побачивши його в храмі, підбурювали проти нього всіх, кажучи:

– Мужі ізраїльські! Це той, що всіх усюди навчає проти народу, Закону і цього місця! Та ще й греків увів до храму і збезчестив його!

Апостола Павла ув'язнили. Під час суду він захищав себе:

– І ні в храмі, ні в синагогах, ні в місті не бачили, щоб я з кимось сперечався або зчиняв колотнечу між людьми. Я служу Богові батьків, вірячи в усе, що написано в Законі та в Пророків. І маю в Бозі надію, що й вони очікують воскресіння мертвих – праведних і неправедних. І я пильно дбаю про те, щоби завжди мати незаплямовану совість перед Богом і людьми.

Після дворічного ув'язнення апостола Павла відправили до Рима на суд кесаря. Довгою дорогою морем корабель, на якому доправляли Павла, мало не зазнав катастрофи. Але, як завжди, Господь прийшов на допомогу своєму улюбленцеві – усіх подорожуючих викинуло на острів Мальту. Місцеві жителі зустріли їх приязно, розвели вогнище, бо падав дощ і було холодно. Коли Павло назбирав хмизу й поклав на вогонь, виповзла звідти дуже отруйна змія і вчепилася в його руку. Мальтійці з острахом спостерігали за цим, говорячи між собою: «Мабуть, ця людина – вбивця. Вона врятувалася від гніву моря, але Бог вершить свій суд, наславши змію». Але укусу змії не причинив Павлові жодної шкоди: він спокійно струсив її назад у вогонь. Очевидці очікували, що апостол невдовзі помре, але з ним нічого злого не сталося, тому мальтійці сприйняли його за бога. Звичайно, Павло не допустив, щоби вони йому поклонялися.

Три місяці Павло провів на острові в постійних молитвах, вказуючи місцевим жителям шлях до спасіння. Відтак його відправили до Рима, де він продовжував проповідувати Слово Боже. Більше про нього нічого не написано в Біблії. Але з інших джерел відомо, що в Римі апостола Павла засудили на смерть і стратили усіченням голови. Він хотів постраждати за Господа Ісуса Христа і його бажання здійснилося. Це сталося за правління імператора Нерона у 64 р., а за іншими джерелами – у 67–68 рр.

(Далі буде)

Ой осінь, осінь, барви чудотворні!
Як журавлі кричать твої: – Курли!
Які минають люди неповторні!
Хоч би іще хоч трошки побули!

Ліна Костенко